

Bygge- fællesskaber

– et redskab i den by-
strategiske værktøjskasse

Side 14

Hvordan bliver "Byen
Danmark" bæredygtig?

Side 12

Stigende havvand:
Man vil jo gerne en by

Side 24

Plan22+: Mulighed for
støtte til pilotprojekter

Side 30

Watercities: Behov for
ny planlægningspraksis

Side 28

Kurser og
konferencer 2024

Side 20

Postkort fra
Byplanmødet 2023

Side 22

Hvor er den nationalpolitiske
debat om fysisk planlægning?

Side 36

I dette nummer

Leder: Meget mere klima- og demokratiudvikling

Af Tina Saaby, direktør for Dansk Byplanlaboratorium

5

Nyt fra netværket

6

12

Byen Danmark:

Kan fremtidens by filtreres bæredygtigt sammen med naturen og kulturlandskabet?

Af vicedirektør Michael Nørgaard, Dansk Byplanlaboratorium

Hvordan får vi i Danmark skabt bæredygtige byer og samfund i alle aspekter og betydninger – socialt, lighedsmæssigt, demokratisk og selvfølgelig i forhold til klima og miljø. "Byen Danmark" af professor Tom Nielsen er både historieskrivning om industrialiseringen og balancen mellem by og land og et bud på de greb, der skal bane vejen for bæredygtigheden. Den er også omdrejningspunktet for Center for Strategisk Byforsknings jubilæumskonference.

14

Byggefællesskaber - et værktøj i den bystrategiske værktøjskasse - erfaringer fra Tyskland

Af tidligere kandidatstuderende ved Roskilde Universitet, Laura Schwarz, nu projektleder hos Aarhus Kommune og lektor, studieleder, Kristian Nagel Delica, By & Plan, Roskilde Universitet

I Danmark har de første kommuner gået i gang med at se på byggefællesskaber, der gennem de sidste 20 år er blevet en populær boligløsning i Tyskland. Erfaringerne fra Tyskland viser blandt andet, at beboerne i byggefællesskaber ikke er passive forbrugere af færdige boliger, men i stedet tager aktivt del i at skabe deres eget boligmiljø.

18

Byens Vildt Grønne Gulv 2024

Af lektor Torben Dam, Københavns Universitet

Få inspiration på Byens Vildt Grønne Gulv i 2024, der blandt andet har inviteret Alessandra Ricetti fra Amsterdam Kommune til at fortælle om konceptet BiodiverCITY.

19

Byplanprisen 2023 til 'Det store Sydhavnsløft'

Københavns Kommune har vundet Byplanprisen 2023 for 'Det store Sydhavnsløft', fordi klimasikring og arkitektonisk kvalitet i de mange projekter, der knytter sig til Sydhavnen, går op i en højere enhed. Områdefornyelsens involvering af borgere og interessenter kan være inspiration for alle landets by- og landskabsplanlæggere.

20

Kurser og konferencer – ses vi?

24

Stigende havvand:

Man vil jo gerne en by

Af klimaforskerne Gertrud Jørgensen og Ole Fryd fra KU, Roland Löwe fra DTU og Katrina Wiberg fra Arkitektskolen Aarhus

Al planlægning stopper i 2100, hvilket blot er en af de udfordringer, som gruppen af forskere peger på, når det handler om kommunernes arbejde med det stigende havvand. Rundt om i kommunerne er der ved at ske en modning, ligesom der er skabt et fælles sprog. Men der er stadig brug en bredere national vidensdeling og kompetenceopbygning på området.

28

Watercities: Behov for ny planlægningspraksis

Af associeret partner & Ph.d. Søren Smidt-Jensen, Smith Innovation og vicedirektør Michael Nørgaard, Dansk Byplanlaboratorium

En af de store udfordringer ved at skabe en helhedsorienteret og langsigtet planlægning af mødet mellem by og vand er, at de to faglige miljøer traditionelt har arbejdet meget sektoropdelt. Watercities har sat fokus på dialog og sammenhæng mellem vand- og byfaglige miljøer – med særligt fokus på de unge fagfolk – for dermed at skabe plads til både vand og by indenfor begrænset plads og økonomi.

30

Klimamål og fysisk planlægning – mulighed for støtte til pilotprojekter

Af Britt Vorgod Pedersen og Rasmus Blindum, Plan22+ sekretariatet

Plan22+ inviterer landets kommuner til at byde ind med pilotprojekter, som kan understøtte arbejdet med at indfri klimamål gennem fysisk planlægning. Pilotprojekterne skal vise nye veje til, hvordan vi kan planlægge sunde og attraktive byer og landområder, der samtænker fysisk planlægning som ramme for det gode liv og reduktion af CO₂-udledningen. Fristen for ansøgninger er 29. februar 2024.

**Morten Dahlin er ny
minister for byer og
landdistrikter**

33

Refleksioner om planlægning

Af arkitekt maa Arne Post, AP Byplanrådgivning

Foreningen af Byplanlæggere – i daglig tale FAB – har rundet de 60 år. I den anledning har Arne Post set på, hvordan byplanlæggernes vilkår har ændret sig gennem tiden. Fra dengang byplanloven bestod af 27 § og planer altid skulle godkendes af den kommitterede i byplansager til i dag, hvor sådan en myndighed ville være utænkeligt.

34

36

Hvor er den nationalpolitiske debat om fysisk planlægning?

Af Nina Larsen Saarnak, Dansk Naturfredningsforening

Landsplanredegørelsen er sat fra bestillingen, imens risikerer de mange justeringer af planloven at være knopskydninger, der langsomt underminerer principperne for den bæredygtige planlægning. Mens kampen om Danmarks arealer er højaktuel, har folketingspolitikkerne i førstebehandling af L62 haft svært ved at diskutere, hvad der er op og ned i den omfattende justering af planloven, fordi lovforslaget er en blandet landhandel af justeringer af op til ni forskellige love på en gang, det gør det svært enten at stemme for eller imod.

38

H.C. Andersens Have vinder Dansk Landskabspris 2023

Det er MASU Planning, der står bag H.C. Andersen Have, der af juryen bag prisen beskrives som et sanseligt åndehul i byen, hvor byens borgere eller besøgende kan tage en pause fra hverdagens travlhed. Det er 11. gang, at Dansk Landskabspris uddeles af Park- og Naturforvalterne, Danske Arkitektvirksomheder og Danske Landskabsarkitekter, hvor juryen fremhæver, at de rekordmange indstillinger til årets pris er de stærkeste i Dansk Landskabspris historie. Derfor har det været svært at vælge mellem de fire eksemplariske og værdiskabende finalister, hvoraf H.C. Andersens Have blev kåret som vinder.

Byens Vildt Grønne Gulv!

Find program og
tilmelding på
www.byplanlab.dk

1. februar 2024,
København 14:00 – 17:00

Byens Vildt Grønne Gulv er 3 timers viden, debat og internationalt udsyn, hvor du får inspiration til at arbejde med byens gulv og vende tilgangen til byernes udvikling på hovedet. Du kan blandt andre høre Allesandra Ricetti fra Amsterdam Kommune, der fortæller om tilgangen BiodiverCITY, der ser på byen ud fra en biodiversitetsvinkel.

Med oplæg fra:

Allesandra Ricetti
Amsterdam Kommune

Torben Dam
Københavns Universitet

Tina Saaby
Dansk Byplanlaboratorium

Amanda Fehler Vallgård
Concito

Konferencen arrangeres i et samarbejde mellem Dansk Beton og Betonvareforeningen, Københavns Universitet, Danske Anlægsgartnere, Danske Landskabsarkitekter, IDA, KVT og Dansk Byplanlaboratorium.

BYENS GULV
ARKITEKTUR TEKNIK PLANLÆGNING
01 02 2024

” Det medfører et voksende behov for klima og bæredygtighed i planlægningsværktøjer og i bystrategiske greb.

Leder

Meget mere klima- og demokratiudvikling

To temaer kommer til at spille en langt større rolle i vores planlægning fremover. Dels hvordan byplanlægning i højere grad understøtter CO₂ reduktion og klimaforandringer, dels hvordan vi udvikler de demokratiske processer til at være processer, der bidrager og beriger de beslutninger der træffes.

I 2023 har fokus været på demokrati og planlægning, i 2024 er temaet klima og kvalitet.

Om demokrati og planlægning har vi fået en større forståelse for nuancerne. At der er mange stemmer som er vigtige for byudviklingen og at vi slet ikke får fat i alle med de metoder og redskaber vi bruger i dag.

Vi udbyder et kursus i foråret 2024, hvor vi blandt andet vil sætte fokus på hvordan vi får flere med i de processer, der er omkring byudviklingen mere bredt, så det ikke kun er i de formelle høringsfaser, men også i en lang række af andre processer, hvor vi kan involvere civilsamfundet i planlægningen af byer og landskaber.

”Demokrati er ikke noget vi leger” som Johan Galster fra *We do democracy* siger, betyder også at vi skal tage demokratiet mere alvorligt. Vi skal udnytte den viden borgerne har om deres hverdag til at få større værdiskabelse ind i projekterne. Demokrati og planlægning er noget vi kommer til at arbejde videre med i 2024 sammen med temaet klima og kvalitet.

Hvordan skal vi bo i fremtiden? Hvordan indretter vi os i byer og på landet? Hvordan ser fremtidens landskaber ud? Energiplanlægning, erhvervsplanlægning, klimatilpasning, mobilitetsstrategier, kulturmiljø analyser, bosætningsstrategier etc. er alle dele af den fysiske planlægning. En planlægning som får et markant anderledes udtryk, når klimamål er vores fundament. Det medfører en stærkere helhedstænkning på tværs af forvaltninger og fagområder.

Så hvad batter, når vi taler om klima og kvalitet i planlægningen? Hvordan ser fremtidens arealanvendelse og bygningsmasse ud? Og hvordan får vi flere med ombord i samtalen? Hvordan skaber vi øget forståelse og handling blandt borgere, andre forvaltninger, udviklere og virksomheder?

Det er spørgsmål vi kommer til at stille, når vi i 2024 sætter ekstra fokus på klima som det fundament vi planlægger ud fra. Håber vi ses til nogle de mange kurser, konferencer og debatarrangementer som vi har på plakaten i 2024.

Foto: Agnes Saaby Thomsen

Tina Saaby, direktør
for Dansk Byplanlaboratorium

BYPLAN NYT

Byplan Nyt 4/2023 (21. årgang)

Redaktion
Michael Nørgaard (ansv.)
Nyt fra Netværket og
korrektur: Charlotte
Odgaard Sjælland

Redaktionsadresse
Dansk Byplanlaboratorium
Rådhusstræde 6. 1. sal,
1466 København K

Tlf.: 33 13 72 81
Mail: mn@byplanlab.dk
www.byplanlab.dk

Annoncer
mn@byplanlab.dk
bestilles senest
1.3. 2024

Layout
Anders Tornberg

Forside
Laura Schwarz

Oplag
3.325

Tryk
KLS PurePrint

ISSN
1602-9038

Signerede artikler står
for forfatterens regning,
usignerede for den ansvars-
havende redaktørs regning.

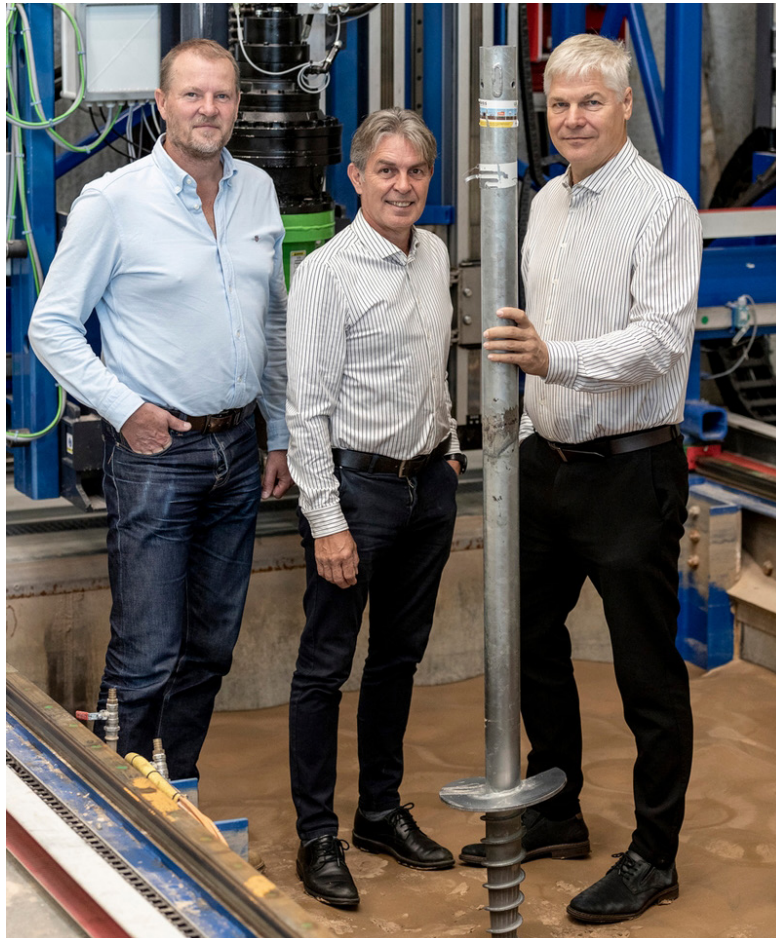
Byplan Nyt 1/2024
udkommer marts 2024.

Nyt fra netværket

Skruer kan erstatte beton

En fælles undren over, hvorfor man ikke anvendte skruefundamenter i større byggerier, fordi det ville spare betydelige mængder CO₂ og lette byggeprocessen, satte gang i samarbejdet mellem **forretningsudvikler Niels Thorup Madsen, forsker Lars Bo Ibsen og geotekniker Jens Jakob Porsmose**. Efter seks års samarbejde er det nu lykkedes dem at dokumentere skruefundamenternes bæreevne, hvilket kan give skruefundamentet langt større udbredelse og dermed spare mange tons CO₂ og ikke mindst beton. Derfor har de modtaget Bygningskomponentprisen 2023, der uddeles i samarbejde mellem Villum og Velux Fonden. Ifølge juryen har de tre engagerede og dedikerede herres nytænkende og grundige tilgang skabt et værktøj, der med syvmileskridt kan rykke branchen tættere på den grønne omstilling, uden at der skal gås på kompromis med æstetik eller pris.

Kilde: Villum Fonden

Derfor flytter vi

Seniorforsker Helle Nørgaard står i spidsen for den gruppe forskere, der har bidraget til rapporten **Myter og realiteter om flyttemotiver, bolig- og bosætningspræferencer**, som BUILD lancerede sidst i november. Rapporten viser blandt andet, at befolkningens flytninger, bosætningspræferencer og flyttemotiver langt fra entydige, her skal der tages højde for alder samt familie- og beskæftigelsesmæssige forhold, fremfor alene at fokusere på antallet af til- og fraflyttere.

Blandt de 25-60-årige angiver 50% manglende jobmuligheder som årsag til at forlade land- og yderområderne, mens det for de 50+ årige er ønsket om at komme tættere på børn og børnebørn, der får dem til at flytte. Desuden viser rapporten, at Københavns Kommune siden 2019 har haft flytteunderskud, mens mellemkommunerne i 2020 og 2021 oplevede et markant flytteoverskud, der også i nogen grad ramte landkommunerne.

Kilde: BUILD

Hvordan bliver den grønne transport og teknologi smart for alle?

Transport og den grønne omstilling er i dag præget af troen på det teknologiske fix og innovation. Men studier viser, at smart transport langt fra er smart for alle. I projektet **Grøn transport – teknologi og diversitet** har Hilda Rømer og Michala Hvidt Breengaard fra Koordinationen for kønsforskning hensigten været at øge den praksisorienterede viden om, hvordan grønne tiltag på transportområdet kan møde og ændre kommunernes og borgernes transportvaner og mobilitetsbehov. Flere kommuner har deltaget i projektet og fået et nyt blik på brugernes forskelligartede behov. Derfor er alle busser i Herning nu indrettet med en automatisk adgangsrampe til kørestolsbrugere og kører på el. Hvis denne grønne transport ikke skal være et spild af samfundsmæssige ressourcer, skal medarbejdere inden for transport-, miljø-, planlægnings- og teknikområdet i danske kommuner have et langt større fokus på diversitet. Du kan finde videoer og publikationen *Grøn transport – teknologi og diversitet* på koensforskning.soc.ku.dk

Kilde: Københavns Universitet

Fra glas til uld - recirkulering af vinduer

I stedet for at skrotte de gamle vinduer i forbindelse med en omfattende renovering af **E/F Vigerslev Engpark**, har man omdannet i alt 9700 kg glas fra bygningen til 450 m³ glasuld. De omdannede ruder har til fulde dækket isoleringsbehovet og dermed bidraget til at øge energieffektiviteten. På byggepladsen har processen været simpel og ikke meget anderledes end den normale praksis. I stedet for at de gamle vinduer er blevet smidt i en container og kørt på modtageanlæg, er de taget nænsomt ud og sat på paller, der er blevet fragtet til Saint-Gobain Isovers glasuldsfabrik i Vamdrup og kommet retur i upcyclet tilstand som glasuld med lang levetid.

Kilde: BygTek

Arkitekter Uden Grænser hædres af Dreyers Fond

Arkitekter Uden Grænser modtager prisen og den medfølgende million kroner, fordi den frivillige organisation på flere planer rammer ind i den aktuelle dagsorden, der både præger branchen og verden omkring, hvor bæredygtighed er blevet et efterspurgt mindset i alt fra materialevalg til rumudnyttelse. I Ukraine er organisationen fx i gang med pilotprojektet Build-back-green, der skal demonstrere, hvordan biobaserede materialer kan bruges i den kommende genopbygning. Målet er at opføre en femetagers bygning i præfabrikerede moduler af halm og træ uden brug af beton. De fleste af organisationens projekter finder sted i Det Globale Syd, hvor de på forskellig vis forbedrer menneskers livsvilkår. I forbindelse med prisen har Dreyers Fond produceret 5 film om Arkitekter Uden Grænser, de ligger på dreyersfond.dk. Det er første gang prisen går til en organisation.

Kilde: Dreyers Fond

Nyt fra netværket

Foto: Rasmus Hjortshøj

Changing our footprints

Hvordan kan halm og søgræs være med til at reducere byggeriets CO₂-aftryk? Kan du egentlig rangere fremtidens byggematerialer korrekt i forhold til deres klimaaftryk? Test din viden på udstillingen **Changing our Footstep**, hvor Henning Larsen Arkitekter giver et indblik i deres systematiske arbejde med at udvikle både klimavenlige materialer og metoder gennem undersøgelser og forskning. Deres primære mål er at overføre de innovative metoder fra små bygninger på 200 kvadratmeter til områder på op til 200.000 kvadratmeter. Denne skalering er deres afgørende bidrag for at opnå det målsatte resultat om at mindske byggebranchens CO₂-aftryk. Udstillingen løber frem til 3. februar på Dansk Arkitektur Center.

Kilde: Dansk Arkitektur Center

30 års finkornet data om de danske nabolag

Det nye interaktive kortværktøj **NabolagsAtlas** rummer sociale, økonomiske og geografiske data fra 1990- 2020, der gør det muligt at opnå et detaljeret indblik i og sammenligne mere end 13.000 nabolags udvikling på en række centrale parametre. Konkret kan kortet bruges af organisationer, offentlige myndigheder og beslutningstagere som ønsker at bruge data til at målrette udviklingsinitiativer, planlægge for en god balance mellem by- og landområder eller styrke nabolagenes udvikling. Det er BUILD, der står bag NabolagsAtlaset, der er frit tilgængeligt på Nabolagsatlas.dk, her kan du samtidig downloade data og nabolag til brug i GIS.

Kilde: BUILD

Nye boliger i gamle bygninger

På Nørrebro er en kirke omdannet til 34 små studieboliger, i Ryslinge på Fyn har man med et minimalt indgreb skabt boliger i Fabers Fabrikker og på Langeland kan seniorerne glæde sig over, at Rudkøbing gl. Skole er blevet til 22 almene seniorboliger. Fælles for de tre eksempler er, at de alle er nye boliger med et lavt klimaaftryk og ressourceforbrug, fordi de er skabt i eksisterende bygningsmasse, der er tilpasset fremtidens boligbehov. Det er Mette Exner Arkitektur, der har samlet 20 eksempler fra ind- og udland i publikationen **Nye boliger i gamle bygninger**, som er bygget op om fem centrale værdier – arkitektonisk, miljømæssig, kulturhistorisk, social og økonomisk, der tilsammen viser en bred tilgang til bæredygtighed og til de potentialer, der kan være ved transformation af eksisterende bygningsmasse til boliger. Publikationen er udgivet med støtte fra Grundejernes Investeringsfond og Realdania.

Kilde: Realdania

Ny bog: Lille arkitekturhistorie for børn og barnlige sjæle

Gennem fascinerende facts og sjove anekdoter præsenterer arkitekturprofessor **Mogens Andreassen Morgen** 4.500 års arkitekturhistorie gennem 50 betydningsfulde værker på en let tilgængelig måde. Vidste du, at fysikeren Nikola Tesla undersøgte, om Keopspyramiden kunne lede elektricitet ligesom en stor antenne? Eller at norske trækirker blev bygget med de samme teknikker som vikingeskibe, og at det er derfor, de har holdt lige siden middelalderen? Bogen er rigt illustreret af bladtegner Claus Nørregaard, der fremkalder teksterne gennem sin humoristiske streg og klare farver, der går igen i bogens illustrerede ordforklaring. Læs bogen med børn og børnebørn, så i får redskaber til bagefter at genkende og forstå arkitekturen – både hjemme i Danmark og ude i verden.

Udkommet på Strandberg Publishing

Fra minkfarm til bydel fyldt med natur

En tidligere minkfarm skal omdannes til et helt nyt byområde på 1.800.000 kvm i Hedensted med fællesskabsorienterede villaer og rækkehuse opført i stor respekt for klima, miljø og biodiversitet. Det er **Rum og Labland**, som sammen med grundejeren har skabt en visionær helhedsplan for arealet, der har fået navnet Helheden. Ifølge helhedsplanen skal Helheden være en bydel, der omfavner alle aspekter af bæredygtighed. Naturen skal genskabes og biodiversiteten helt ind mellem husene. Fællesskaber skal være bydelens fundament, hvorfor man på Helheden.nu allerede kan engagere sig i området. Helhedsplanen har opnået bred politisk opbakning i Hedensted, fordi bydelen kommer til at tilbyde en måde at bo på, som ikke er set før i Hedensted. Helheden bliver dog først en realitet, når og hvis lokalplanen bliver vedtaget til foråret.

Kilde: Rum.as og Helheden.nu

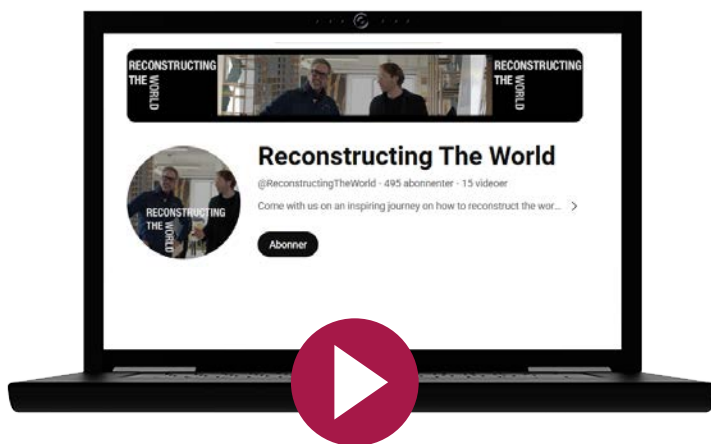
Nyt fra netværket

Gense det vigtigste fra UIA

Fik du ikke det hele med, da **Verdenskongressen for Arkitekter** i juli foregik i København? Så har du muligheden på YouTube, hvor du kan finde en lang række oplæg og debatter. Hør eksempelvis dialogerne mellem Minik Rosing og Francis Kérés med titlen How to do more with less eller Bjarke Ingels og Margrethe Vestager om The EU Goes Green.

Kilde: UIA

Reconstructing the world

Hver torsdag udkommer en ny video i serien Reconstructing the World, hvor værterne Anders Morgenthaler og Anders Lendager følger opførelsen af den 80m høje bygning TRÆ, der ifølge Anders Lendager er et af verdens måske mest bæredygtige bygninger. Undervejs tager duoen livtag med nogle af de store overvejelser inden for arkitekturen, når man ønsker at trække byggeriet i en lidt grønnere retning. I hvert afsnit ser værterne nærmere på gentænkningen eller omdannelsen af et enkelt byggemateriale fra affald til ressource. Det handler blandt andet om lava, vindmøllevinger og facadeløsninger.

Kilde: FB3B

Reduction Roadmap 2.0

Den nye udgave af **Reduction Roadmap** omfatter nu over 90% af alt nybyggeri i Danmark, udover parcelhuse og etageboliger inkluderes institutioner og erhvervsbyggeri som en del af det udvidede målsætningsværktøj. Ifølge markedschefchef for bæredygtighed Steffen E. Maagaard fra Artelia skal byggeriet ned på 5,8 kg CO₂.

At det er en realistisk målsætning, har BUILD demonstreret i et nyt opslagsværk med 25 eksempler på byggeri med lavt klimaaftryk, et par af eksemplerne viser, at det er muligt at opføre boliger, der udleder under 4 kg CO₂-ækv/m²/år. Du kan downloade eksempelsamlingen på BUILDs hjemmeside.

Kilde: Realdania & BUILD

Fik du hørt?

Den 6. november handlede podcasten **Supertrends** om byplanlægning. Under overskriften *It takes a village!* Byplanlægning mod 2050 præsenterer Morten Strørup og Lars Lundbye to vidt forskellige byplanlægnings-scenarier. Et der fungerer nedefra og op i lille skala med beboerne som medejere. Det andet scenario er the Line i Saudi Arabien, hvor alt styres ovenfra af Kronprinsen i kæmpe skala og med beboerne som forbrugere. Fælles har projekterne en drøm om at komme meget længere på literen i forhold til nærhed, socialt liv, sundhed, mindre klimaaftryk og større engagement.

Kilde: 24syv

Pladen på facaden

Der er steder MED mindeplader – og så er der de steder, hvor der BURDE være en mindeplade. Det sidste er omdrejningspunktet i podcasten **Pladen på facaden**, hvor Klaus Rothstein og Pernille Stensgaard besøger 6 adresser, hvor de mener, at der mangler en litterær mindeplade. Undervejs taler de om alt fra litteratur og arkitektur til byer, bøger og mindekultur.

Kilde: Weekendavisen

De er bare lykkeligst på landet

År efter år viser Spørgeskemaundersøgelsen Danskerne i det byggede miljø – til manges overraskelse – at den højeste tilfredshed med tilværelsen findes hos folk på landet. Et fænomen der i forskerkredse er kendt som landdistrikternes lykkeparadoks, fordi objektive faktorer som indkomst, sundhed og uddannelsesniveau viser, at danskerne bosat i byerne har den højeste levestandard. Realdania står bag forskningsprojektet **Livskvalitet i yderområder og landdistrikter** og har i den forbindelse udgivet bogen *Livskvalitet på landet – mennesker, steder og fællesskaber*, der formidler resultater og indsigter fra projektet suppleret med litterære, kunstneriske og personlige bidrag, der giver andre perspektiver på og indblik i de oplevelser, følelser og erfaringer, der er forbundet med at bo på landet. Det er ikke bogens intention at ignorere de store strukturelle udfordringer mange landdistrikter kæmper med, men i stedet at give et nuanceret indblik i, hvad der gør folk på landet mere tilfredse med deres liv end gennemsnitsdanskeren. Bogen kan downloades på realdania.dk

Kilde: Realdania

Byen Danmark:

Kan fremtidens by filtres bæredygtigt sammen med naturen og kulturlandskabet?

Hvordan får vi i Danmark skabt bæredygtige byer og samfund i alle aspekter og betydninger – socialt, lighedsmæssigt, demokratisk og selvfølgelig i forhold til klima og miljø. Tom Nielsens bog, "Byen Danmark", er historiskrivning om byudviklingen efter industrialiseringen og balancen mellem by og land, og et bud på en forståelse og de greb, der skal bane vejen for bæredygtigheden.

Af Michael Nørgaard, Dansk Byplanlaboratorium

By- og landskabsudviklingen er ikke for alvor blevet tænkt forfra i forhold til de presserende klima- og bæredygtighedsdagsordner! Folk i de større byer har sliktet sårene med byhaver- og plantekasser og bæredygtighedsspørgsmålet har været adresseret på individ- og forbrugerniveau. Sådan lyder den korte udgave af grundforståelsen af temaet i bogen "Byen Danmark". Og nøglen til at tage mere grundigt og troværdig fat i arbejdet med bæredygtigheden er en ny forståelse af nationen, geografien og balancen mellem by og land, lyder budskabet fra forfatteren, professor Tom Nielsen, Arkitektskolen i Aarhus.

- Jeg er interesseret i at bløde samtalen om byen og landet op, så det ikke er en modsætning. Folk

der "bor på landet" bor også i byer, landsbyer og mindre bysamfund, er pendlere, fattige, rige og er del af en byøkonomi. Det handler ikke om de store byer mod landet. Og der er brug for, at vi – og politikerne i særdeleshed – taler mere differentieret om, hvad det indebærer at bo forskellige steder i landet, siger Tom Nielsen.

- Det bør ikke være en konkurrencesport at være borgmester, men i forlængelse af kommunalreformen i 2007 har det udviklet sig på den måde. Der er opstået en bykonkurrence, hvor der kun er en meget svag tværgående planlægning, og hvor markeds kræfterne styrer meget, lyder vurderingen fra Tom Nielsen og fortsætter: - Vi ser en række statslige politiske tiltag for udvikling på tværs, på at udligne forskelle "mellem land og by" og med den forståelse af landet.

Der er eksempler på, hvad man kunne kalde projektplanlægning, fx udflytning af statslige arbejdspladser og uddannelsesinstitutioner. Men det ændrer ikke situationen, og er styret fra toppen som dekreter. Der skal noget mere grundlæggende til for at skabe bedre rammebetingelser for den lokale udvikling fra bosætning til erhvervsstøtte. Den centralisering som der er sket fx med hensyn til sygehuse og uddannelser accelererer forskellene på tværs af landet.

Den kompakte by

På planlægnings- og byudviklingsniveau trives ideen om, at en lav energiforbrugende kompakt by, hvor folk bor tæt og ikke kører i bil, og det har givet anledning til en stor mængde nedrivninger af lavere eksisterende byhuse, der er blevet erstattet af hundredretusinder af

Center for Strategisk Byforskning sætter på 2024-seminaret 7. marts i Aarhus med dette afsæt fokus på tre tematikker under spørgsmålet:

Hvordan bliver Byen Danmark bæredygtig?

- Mobilitet og bæredygtighed,
- Byledelse og bæredygtighed
- Bebyggelse og bæredygtighed.

Seminaret indledes med en keynote med Tom Nielsen som uddyber bogen og denne artikel og vi får samtidig en replik fra Nikolaj Schultz om Byen Danmark i økologiseringsens perspektiv.

Du kan se mere og tilmelde dig på www.byplanlab.dk

tons betonkonstruktioner i nye, højere huse med større lejligheder og – paradoksalt – bedre parkeringsforhold, lyder det i "Byen Danmark". Det er resultatet af en uheldig alliance mellem et i princippet fornuftigt princip og nogle kort-sigtede økonomiske interesser hos byudviklere og kommuner, der har en uheldig dobbeltrolle af grundsælger og planmyndighed. Arkitekterne, der også har en økonomisk interesse i at bygge en masse nyt, er en del af denne alliance. Det er uheldigt, fordi konsekvensen indtil videre må være et meget stort minus på CO₂-udledningskontoen og et lysegrønt håb om, at rigtig mange års energieffektiv transportadfærd i den kollektive transport hos de nye storbybeboere udligner udskrivningen.

- Problemet er, at boligmarkedet er med til at skabe et mere ulige Danmark. Vi ser en situation, hvor

boligen skaber social ulighed og i høj grad bestemmer, hvor der er værd at bosætte sig. Det skal styres, hvis vi vil en bæredygtig udvikling af landet. Måske er boligbeskatningen nøglen til en ny udvikling i Danmark, lyder det fra Tom Nielsen.

Bæredygtigheden

Vi har brug for en ny planlægning for vores landskaber, hvor det ikke kun handler om solceller, vindmøller og marker til produktion af dyrefooder. Det skal være attraktivt at bo i de små bysamfund uden at være omgivet af miljøbelastende produktion. Også for at kunne bruge den bygningsmasse der allerede findes.

- Vi skal gøre op med myterne om, at alle de gode ting er i storbyen. Alting kan ligge alle steder, hvis omstændighederne er de rigtige. Vi har længe talt om den bæredygtighed, der er i trans-

formationen og "den kompakte by", hvor vi bor tæt. Men der er mange andre aspekter ved bosætningen, for bosætning og byudvikling er også samfundsudvikling, siger Tom Nielsen, der også peger på, at vi skal investere i bæredygtig mobilitet. Det er en forudsætning for bæredygtigheden og mulighederne for at bo og leve i alle typer af byer, siger Tom Nielsen.

I 2024 kan Center for Strategisk Byforskning fejre 20 år jubilæum.

Centeret blev født som et samarbejde mellem forskellige forsknings- og uddannelsesinstitutioner omkring begrebet om den grænseløse by. Centret er med til at styrke forskning der på forskellig vis belyser byens arkitektur, planlægning og socio-rumlige forhold og består i dag af forskere fra Københavns Universitet, Arkitektskolen Aarhus, Aalborg Universitet, Det Kongelige Akademi og Roskilde Universitet samt Dansk Byplanlaboratorium.

Byggefællesskaber – et værktøj i den bystrategiske værktøjskasse – erfaringer fra Tyskland

De første danske kommuner er gået i gang med at se på byggefællesskaber og de første projekter er ved at blive realiseret. I Tyskland er byggefællesskaber i løbet af de sidste to årtier blevet en populær boligløsning – de er blevet et værktøj i den bystrategiske værktøjskasse. Hvad kan vi lære ved at se til Tyskland?

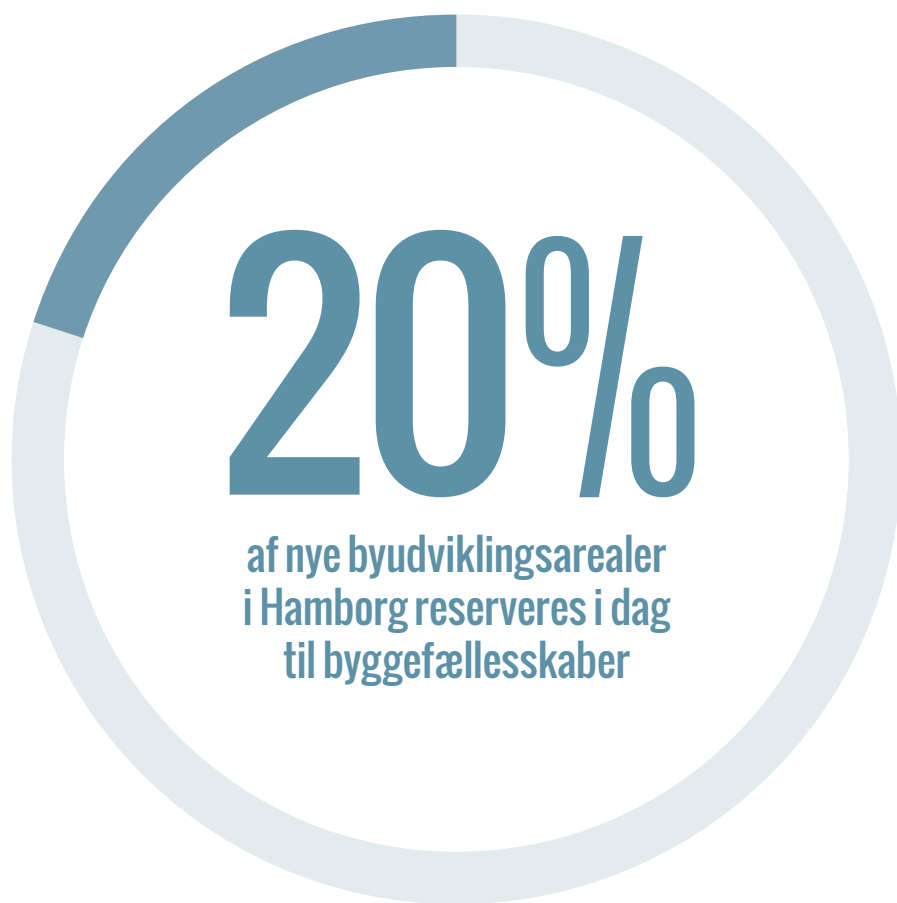
Af tidligere kandidatstuderende ved Roskilde Universitet, Laura Schwarz, nu projektleder hos Aarhus Kommune og lektor, studieleder, Kristian Nagel Delica, By & Plan, Roskilde Universitet

Interessen for byggefællesskaber er voksende, og denne måde at bygge boliger på forbindes ofte med en lang række positive træk: potentialer til en mere blandet by, mere bæredygtige og billigere boliger med høj arkitektonisk kvalitet, øget inddragelse og medborgerskab: meget af det, som vi stræber efter i den aktuelle byudvikling. Byggefællesskaber kan på den måde være et attraktivt alternativ til det traditionelle investordrevne

byggeri. Men kan byggefællesskaber virkelig indfri alle disse løfter? Mens man har mange års erfaring hermed i Tyskland, er der meget lidt viden herom i en dansk kontekst. Denne artikel tager udgangspunkt i et speciale fra Plan, By og Proces-uddannelsen på RUC og belyser byggefællesskaber med et kritisk blik for at vise potentialer og begrænsninger forbundet med denne måde at opføre boliger på.

‘Byggefællesskab’ – et redskab, ikke en boligform

Byggefællesskaber er i bund og grund kun det navnet antyder: En gruppe borgere, der – i samarbejde med professionelle – planlægger og opfører de boliger, de skal leve i. Byggefællesskaber er derfor ikke en separat boligform, men snarere en metode til at opføre boliger. Centralt er, at beboerne ikke er passive forbrugere af færdige boliger opført af investorer,

men at de aktivt tager del i at skabe deres eget boligmiljø. Resultatet kan være alt fra individuelle ejerlejligheder til deciderede bofællesskaber.

Engagerede borgere som strategisk redskab

I Tyskland har man siden 2000'erne set byggefællesskaber som et strategisk værktøj til byudviklingen. Ratio-nalet bag brugen af dette værktøj har varieret på tværs af byer. Mens man i Tübingen brugte byggefællesskaber til at etablere individuelle etageboliger, som ingen investorer var interesserede i, var fokus i Leipzig mest på at tilbyde billige boliger.

Et af de første projekter, hvor byggefællesskaber blev brugt som strategisk værktøj, er "Parkquartier Friedrichsberg" i Hamborg. Kommunen støttede her oprettelsen af ni forskellige byggefællesskaber med

ca. 160 etageboliger. Målet var at tiltrække engagerede beboere til et udsat område, øge antallet af ejerboliger og fastholde unge familier i byen. Kommunen har i den sammenhæng tilbudt en platform til netværksdannelse, vejledning samt faglig og økonomisk støtte. Kommunens grunde tildeltes til en fast pris via en konceptkonkurrence, der udvalgte projekterne på baggrund af kvalitet. Dette kvarter var udgangspunktet for specialets feltarbejde.

Potentialer – men ikke alle på samme tid

I dag, ca. 15 år efter boligernes opførelse i Parkquartier Friedrichsberg, er mange af kommunens mål blevet til virkelighed: Der er en stabil beboersammensætning, fællesskab på nabolagsniveau, beboerne tager ansvar for offentlige arealer på vejen med videre.

Byggefællesskaberne i Parkquartier Friedrichsberg var teknisk set for alle, men tiltrak overvejende ressourcerstærke beboere – ikke nødvendigvis økonomisk, men i form af social og kulturel kapital. Planen om, at disse beboere skulle bygge bro til de relativt set mere udsatte naboer, lykkedes dog i begrænset grad. Børnene går dog i samme skole og naboernes veje krydses i nabolaget – og måske er det også et mål i sig selv. Samtidig er der en stor værdistigning af ejerboligerne. Det viser både, at boligerne i dag er en del af det frie markedes logik, men også at kommunens økonomiske håndsrækning under boligernes oprettelse udelukkende tilgodeså de første beboere.

Erfaringerne fra Hamborg understreger, at byggefællesskabernes potentialer afhænger af flere faktorer end blot oprettelsesprocessen:

Erfaringerne fra Tyskland viser, at byggefællesskaber er et godt redskab til netop at holde engagerede borgere, børnefamilier og vigtig arbejdskraft indenfor kommunens grænser.

Markedsvilkår, ejerformer, beboernes engagement og kommunale krav spiller en afgørende rolle. Kravene i konceptkonkurrencerne, som mange tyske kommuner bruger til at tildele grunde, kan omfatte alt fra bæredygtighed, billige boliger til social inklusion. Dette kan bidrage til en opfattelse af, at byggefællesskaber, som tryllestøv imødekommer alle disse udfordringer på boligmarkedet. Specialets empiriske resultater fra Hamburg viser dog, at forskellige mål kan være vanskelige at forene på samme tid.

Byggefællesskaber udvider mulighederne på boligmarkedet

Selvom byggefællesskaber ikke kan indfri alle løfter på samme tid, er den store interesse for denne måde at opføre boliger på alligevel interessant. Den giver et svar på nogle af de udfordringer, boligmarkedet står overfor i dag. Selvom boligmarkedet i Tyskland på mange måder er mere presset end i Danmark, er tilstandene, især i hovedstadsområdet, begyndt at nærme sig de tyske, hvor middelklassen i stigende grad har svært ved at klare sig på det pressede boligmarked.

Hvis fremtidens byer ikke alene skal være for de rige, de arvende og de fattigste, er vi også nødt til at værne om middelklassen. Vi har hverken plads eller miljømæssig kapacitet til at udstykke den ene parcelhusgrund efter den anden. Byggefællesskaber tilbyder et urbant alternativ til række- eller parcelhuse, der ellers tit opfattes som de eneste mulige ejerbolig-typologier til børnefamilier. Erfaringerne fra Tyskland viser, at byggefællesskaber er et godt redskab til netop at holde engagerede borgere, børnefamilier og vigtig arbejdskraft indenfor kommunens grænser. Samtidig vil vi påstå, at byggefællesskaber som organiseringsform fremmer borgerindflydelse på byens udvikling på en mere fundamental måde, end enhver borgersamling eller høring kan formå.

Potentialer og udfordringer i Danmark

De første danske kommuner er gået i gang med at se på byggefællesskaber og de første projekter er ved at blive realiseret. Ser man på Tyskland er udviklingen tydelig: Fra små, geografisk afgrænsede projekter har byggefællesskaber i løbet af de sidste

to årtier udbredt sig til en populær boligløsning – de er blevet et værktøj i den bystrategiske værktøjskasse. I Hamborg reserveres i dag fx 20% af nye byudviklingsarealer til byggefællesskaber, selv mindre byer er begyndt at se på byggefællesskaber og den politiske og offentlige interesse for byggefællesskaber som middel til attraktive, blandede byområder er stor.

Der er mange parametre at arbejde med, hvis byggefællesskaber for alvor skal blive et tilbud på det danske boligmarked, herunder grundsalgsprocessen, finansieringsmuligheder og professionalisering. Det kræver naturligvis også en målgruppe, der er interesseret i denne måde at opføre boliger på og at der er en politisk vilje til at prøve noget nyt. Erfaringer fra Tyskland viser, at byggefællesskaber ikke kan det hele på en og samme tid – de har fordele og ulemper og kræver en skarp rammesætning for at udfolde deres byudviklingsmæssige potentiale. Men de repræsenterer et konkret alternativ til nutidens investordrevne boligmarked og kan udgøre et skridt mod en mere fællesskabsorienteret og beboerdrivet byudvikling.

Odense Kommune er vært for Byplanmødet 2024 – dansk byplanlægnings årlige konference, hvor +700 planlæggere, politikere og rådgivere samles for at netværke og blive klogere på aktuelle temaer inden for planlægningen.

Sæt kryds i kalenderen den 3.-4. oktober allerede nu.

KLIMA OG KVALITET
BYPLANMØDET
RYKKER
TIL ODENSE
3.-4. OKTOBER
2024

Find program og
tilmelding på
www.byplanlab.dk

Byens Vildt Grønne Gulv 2024

Byens Vildt Grønne Gulv er 3 timers viden, debat og internationalt udsyn, hvor du får inspiration til at arbejde med byens gulv og vende tilgangen til byernes udvikling på hovedet. Du kan blandt andre høre Allesandra Ricetti fra Amsterdam, der fortæller om tilgangen BiodiverCITY, der ser på byen ud fra en biodiversitetsvinkel. I 2025 er Byens Gulv tilbage med heldagsprogram og virksomhedsudstilling.

Af lektor Torben Dam, Københavns Universitet

En lang række organisationer samlede i 2013 repræsentanter fra en række af fagdiscipliner om deres fælles interesse for byen. Byens Gulv blev en metafor i et forsøg på at finde en betegnelse, der pegede på det, der samler og ikke en metafor, der automatisk leder tanken hen på én disciplin. De sidste ti år vidner om fokus på strømninger og prioriteringer i samfundet. Nye udfordringer med klima, forbrug og biodiversitet ændrer nu vores konference. Konferencen med aktører, der har interesse og indflydelse på byens rum, flytter til København i 2024 efter 10 år på Nyborg Strand.

Tidens strømninger

Med Byens Vildt Grønne Gulv i 2024 tager vi fat i nogle af de nye strømninger i byen. På hvilken måde kan vi få fokus på vigtige dagsordner som fx biodiversitet, så byen fortsat kan leve?

Hvordan kan planlægning støtte, styre og vise retning for bestemte politikker, så resultatet forholder sig til alle dagsordner – uden at processen bliver paralyseret? Hvilke konkrete initiativer kan lede os i den rigtige retning, og hvilke prioriteringer var den konkrete løsning et udtryk for?

Inspiration fra Amsterdam

Byens Vildt Grønne Gulv 2024 har inviteret Allesandra Ricetti fra Amsterdam Kommune til at fortælle om *BiodiverCITY* – et initiativ der vender diskussionen på hovedet og ser på byen ud fra en biodiversitetsvinkel. Amsterdam tager udgangspunkt i den hollandske jord. *BiodiverCITY – a matter of vital soil* – er Amsterdams kommunes bud på en ny måde at gribe planlægning af byen an på. Fra planlægning med IOOR (*Integrale Ontwerpmethode Openbare Ruimte*) eller *Integrated*

Design Method for Public Space over drift og forvaltning tager Amsterdam udgangspunkt i biodiversitet. Projektet er skabt af en arbejdsgruppe i kommunen i samarbejde med en række hollandske eksperter, der har kigget nærmere på Amsterdams potentiale for at inddrage alle mulige organismer i byens planlægning og forvaltning.

Byen Vildt Grønne Gulv 2024 bliver afholdt på Københavns Universitet, Frederiksberg Campus, torsdag den 1. februar kl. 14-17. Reserver dagen og se mere på www.byplanlab.dk.

Konferencen arrangeres i et samarbejde mellem Dansk Beton og Betonvareforeningen, Københavns Universitet, Danske Anlægsgartnere, Danske Landskabsarkitekter, IDA, KVT og Dansk Byplanlaboratorium. I 2025 er Byens Gulv tilbage med fuldt dagsprogram og virksomhedsudstilling.

Byplanprisen 2023 til 'Det store Sydhavnsløft'

Københavns Kommune har vundet Byplanprisen 2023 for 'Det store Sydhavnsløft', fordi klimasikring og arkitektonisk kvalitet i de mange projekter, der knytter sig til Sydhavnen, går op i en højere enhed. Områdefornyelsens involvering af borgere og interessenter kan være inspiration for alle landets by- og landskabsplanlæggere.

Københavns Kommune blev vinder af årets Byplanpris i et tæt kapløb med Thisted Kommune, nomineret for "Passagen mellem By og Fjord" og Albertslund Kommune, nomineret for "Hyldegårder Bakker". De tre nominerede tegnede tilsammen et billede af fremtidens demokratiske planlægning af vores byer, byrum og bynære landskaber. Trods det generelt høje niveau er det en enstemmig jury, der valgte at give prisen til Københavns Kommune for områdefornyelsesprojektet "Det store Sydhavnsløft".

Juryen fremhævede særligt Karens Minde Aksen, der i form af et smukt teglstensbelagt forløb for vand, gående og cyklister snor sig gennem kvarteret. Aksen skaber et sammenhængende by- og landskabsrum omkring bolig-ejendomme, bibliotek, kulturhus, dyrehold og rideskole, som sammen med indlagte opholdspladser for dyr, børn og voksne danner et rekreativt, grønt område. Samtidig fungerer aksens som

regnvandsafledning og klimasikring af kvarteret og binder kvarteret naturligt sammen med naturområdet Sydhavnstippen i den ene ende og Vestre Kirkegård i den anden.

Byplanprisen kaster nyt lys på det demokratiske potentiale

Som titlen på områdefornyelsesprojektet lover, er der tale om et større kvarterløft, som rækker langt ud over Karens Minde Aksen og udmærker sig ved en høj grad af borgerinvolvering både i forhold til de specifikke projekter og sammenhængen mellem dem.

Juryen vurderer, at "Det store Sydhavnsløft" på mesterligt vis viser, hvordan samarbejde på tværs af fagområder lykkedes med at tænke skolegård, handelsliv, metroforpladser, bynatur og klimasikring ind i en sammenhæng kombineret med involvering af den mangfoldighed af mennesker, der bor i og bruger kvarteret.

Enhedschef for Områdefornyelsen,

Jan Salling Kristensen udtaler: "Det betyder meget for både borgere og politikere at modtage Byplanprisen. Det vigtigste er at turde involvere borgerne og som kommunal planlægger at stille sig selv og sin faglighed i baggrunden og lade borgerne føre ordet og forme projekterne."

Med kåringen af det "Store Sydhavnsløft" kaster Byplanprisen nyt lys på det stærke strategiske greb samt demokratiske potentiale, der ligger i områdefornyelserne som koncept, og som Områdefornyelse Sydhavnen under Københavns Kommune har formået at gennemføre med et resultat, som man straks bemærker, når man befinder sig i det gamle sydhavnskvarter. Og det udløser alt sammen den traditionsrige og eftertragtede Byplanpris i 2023.

Byplanprisen er indstiftet af Dansk Byplanlaboratorium og Akademisk Arkitektforening. I 2023 uddeltes den for 28. gang.

1. halvår 2024

Kurser og konferencer – ses vi?

Byens Vildt Grønne Gulv!

For kommunale planlæggere, forskere og rådgivere.

Det får du på minikonferencen:

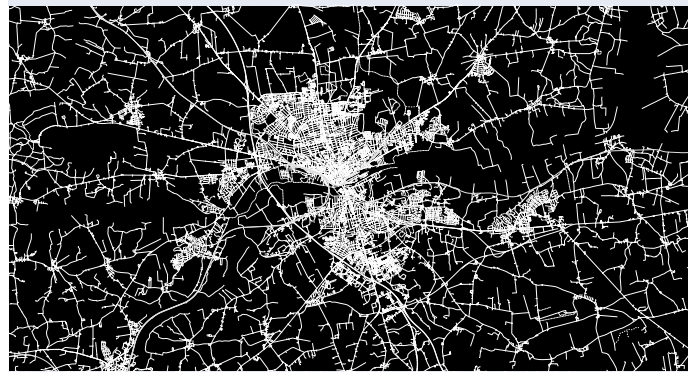
Byens Vildt Grønne Gulv er 3 timers viden, debat og internationalt udsyn, hvor du får inspiration til at arbejde med byens gulv og vende tilgangen til byernes udvikling på hovedet. Og som lidt af et scoop kan du møde Allesandra Ricetti fra Amsterdam Kommune, der fortæller om tilgangen BiodiverCITY, der ser på byen ud fra en biodiversitetsvinkel.

Tid og sted: 1. februar 2024, København

Februar 2024

Hvordan bliver 'Byen Danmark' bæredygtig?

Kursus for alle der interesserer sig for planlægning af byer og landskaber.

Det får du på konferencen:

Center for Strategisk Byforskning sætter på 2024-seminaret d. 7. marts i Aarhus fokus på tre tematikker under spørgsmålet: Hvordan bliver Byen Danmark bæredygtig?

- Mobilitet og bæredygtighed,
- Byledelse og bæredygtighed
- Bebyggelse og bæredygtighed.

Tid og sted: Onsdag 7. marts 2024, klokken 10-16, Arkitektskolen Aarhus

Marts 2024

Lokalplanlægning i praksis

Kursus for planlæggere, der udarbejder lokalplaner i det offentlige såvel som i det private.

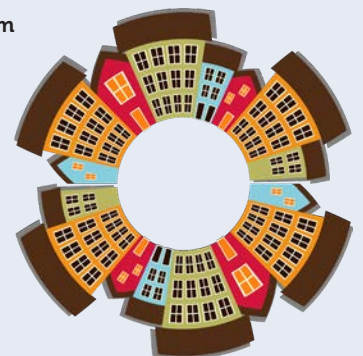
Det får du på kurset:

Et intensivt 2-dages kursus, der opbygger dine kompetencer som lokalplanlægger. Fokus på lokalplanens formelle og juridiske indhold, koblingen til stedet og lokalplanens formål. Fokus på, hvordan vi sikrer, at der er overensstemmelse mellem visionen og lokalplanens redegørelse, formål, bestemmelser og sammenhæng mellem lokalplanlægningen og administration af lokalplanerne.

Tid og sted: Forår 2024, Odense

Bygge- og bofællesskaber i byudviklingen – hvorfor, hvor og hvordan

Kursus for planlæggere, politikere og rådgiver som gerne vil vide mere om hvordan vi kan etablere bofællesskaber.

Det får du på kurset:

Du vil få viden om, hvordan kommunerne kan håndtere og udvikle udbredelsen af bygge- og/eller bofællesskaber. Der vil være et overblik over forskellige typer af bofællesskaber, viden om behov og status på dem der er bygget. Kurset vil give dig indblik i organisering, økonomi, regulering og facilitering af fællesskaber.

Tid og sted: Onsdag 13. marts 2024, København/Sjælland

Laboratorie-events

Hold også øje med de andre typer af events, vi tilbyder i Laboratoriet. De er gratis og formaterne kan være alt fra gå-hjem-møder, workshops, webinarer til seminarer. Har du idéer til temaer, som vi bør tage under lup i Laboratoriet, er du meget velkommen til at kontakte os. Se altid aktuelle udbud af kurser, konferencer og laboratorie-events på www.byplanlab.dk

Forstå kommunen når du byudvikler

Kurset giver et dybdegående indblik i kommunale processer, forvaltning, økonomi og politiske logikker.

Det får du på kurset:

Du bliver som udvikler/rådgiver klædt på til bedst muligt at (sam) arbejde med kommunen. Få indblik i lokalplanlægning, forvaltningens praksis og den politiske logik bag udviklingsprocesser, og bliv klogere på, hvilke forventninger og krav man som byudvikler kan have til kommunernes planer og myndighedssagsbehandling.

Tid og sted: 11. april 2024, København

Kampen om pladsen i det åbne land

Åben Land-konferencen stiller skarpt på det åbne lands udvikling og forandring. Assens Kommune er vært.

Det får du på kurset:

To dage med et mix af aktiviteter i plenum, breakout-sessioner og udflugter, der stiller skarpt på planlægningen gennem praksiseksampler. Kurset arrangeres af Københavns Universitet, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Landinspektørforeningen, Danske Landskabsarkitekter og Dansk Byplanlaboratorium.

Tid og sted: 18.-19. april 2024, Fyn

April 2024

Maj 2024

Demokrati og planlægning

Hvordan inddrager vi borgere og interessenter effektivt i planlægningen?

Det får du på kurset:

Nøgleprincipper og redskaber til at integrere demokratiske værdier i planlægning og byudvikling. Kurset arrangeres af *We Do Democracy* og Dansk Byplanlaboratorium.

Tid og sted: 4. april 2024, København.

Kulturmiljøer og bygningsarv i planlægningen

Kurset henvender sig til kommunale planlæggere, arkitekter, private rådgivere m.fl.

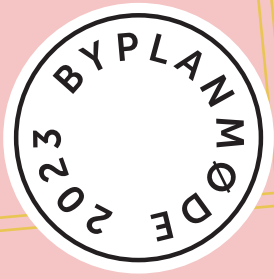

Det får du på kurset:

Som kommune er der et stort potentiale i at kortlægge og planlægge for kulturhistoriske bevaringsinteresser og kulturmiljøer. Bygningsbevaring kan fx være en vej til bæredygtighed, klimamål og øget tilflytning. Men hvordan gør man det bedst og med hvilke metoder? Til kortlægning og screening af bevaringsværdier vil du på kurset få et overordnet overblik over metoderne SAVE, KulturMiljø-Metoden, SAK og DIVE og hvilken metode, der bedst passer til din organisation eller projekt.

Tid og sted: 15.-16. maj 2024

Tilmelding på www.byplanlab.dk

BYPLANMØDET 2023

Tak for i år!

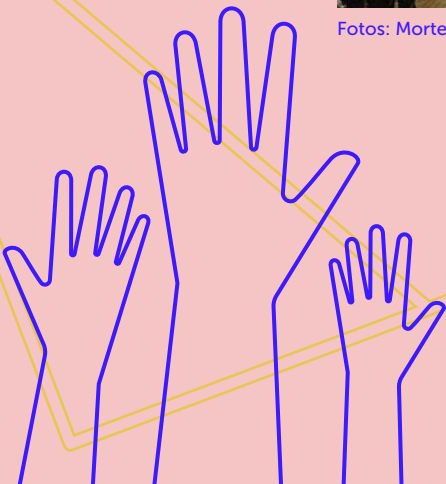
Dansk Byplanlaboratorium havde i oktober fornøjelsen af at afholde Byplanmøde 2023 i Aarhus.

Temaet var demokrati og planlægning. Over 800 planlæggere, politikere og rådgivere fra hele landet deltog i Byplanmødet, som over to dage bød på vidensoplæg, faglige sessioner, udflugter i Aarhus og ikke mindst pris-overrækkelse af Byplanprisen. Du kan se, gense eller lytte til oplæggene og de to podcasts som vi udgav som optakt til mødet på www.byplanlab.dk

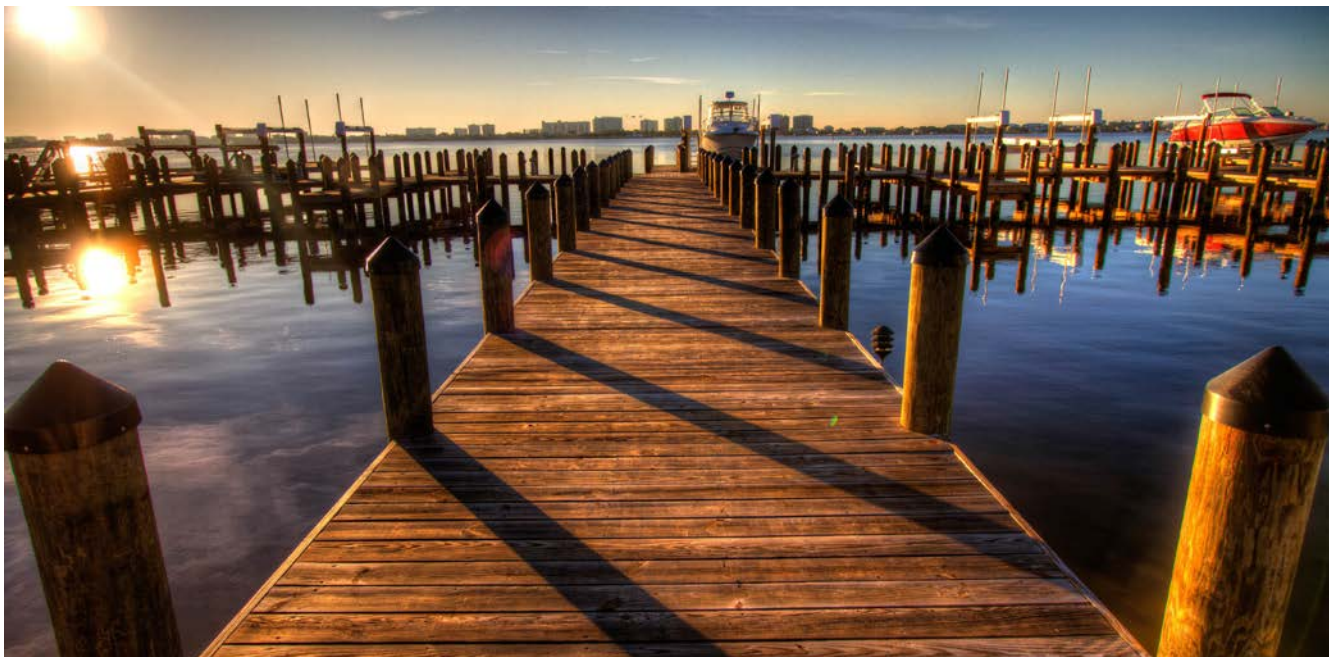
Næste års værtskommune er Odense Kommune, hvor vi glæder os til at dykke ned i temaet klima og kvalitet.

Fotos: Morten Olivarius

Stigende havvand

Man vil jo gerne en by

En tværfaglig forskergruppe har interviewet 19 kommuner om arbejdet med byudvikling i lyset af det stigende havvand. I denne artikel opsummeres undersøgelsen, der bl.a. konkluderer, at der er brug for mere diskussion af byudvikling i oversvømmelsestruede områder. Og så opfordrer forskerne til kompetenceopbygning i forhold til arbejdet med det stigende havvand og til at tænke i dynamisk foranderlig byudvikling.

Af klimaforskerne Gertrud Jørgensen og Ole Fryd fra KU, Roland Löwe fra DTU og Katrina Wiberg fra Arkitektskolen Aarhus

I perioden 2018-2022 har Realdania og Kystdirektoratet indgået partnerskab om byerne og det stigende havvand. I alt 19 kommuner har modtaget støtte fra partnerskabet til udvikling af pilotprojekter. Sideløbende har der kørt et netværks- og et forskningsspor. Det er der nu kommet en tværgående opsamlingsrapport om ud af.

Rapporten *Man vil jo gerne en by* belyser de indsigter, der dukkede op, da vi som en tværfaglig forskergruppe var rundt for at snakke med de 19 kommuner, der havde modtaget midler gennem partnerskabet. Det er en status over tværgående emner, der fylder i de kommunale forvaltninger, når det gælder tilpasning til oversvømmelser fra havet. Her følger nogle af hovedpointerne.

Det handler om klimasikring

Når der tales om tilpasning af byerne til det stigende havvand bruges ord som sikringskote, sikringshøjde og sikringslinje. Det handler om at 'sikre' byen mod oversvømmelser fra havet. Andre løsningsmuligheder – som at lære at leve med vandet eller at arbejde med byggerier, der kan tilpasses omfanget af klimaforandringer over tid, at udfase bebyggelser i oversvømmelsesudsatte områder eller at friholde lavtliggende områder fra nybyggeri – bliver ikke rigtig italesat.

Stormflod den primære udfordring

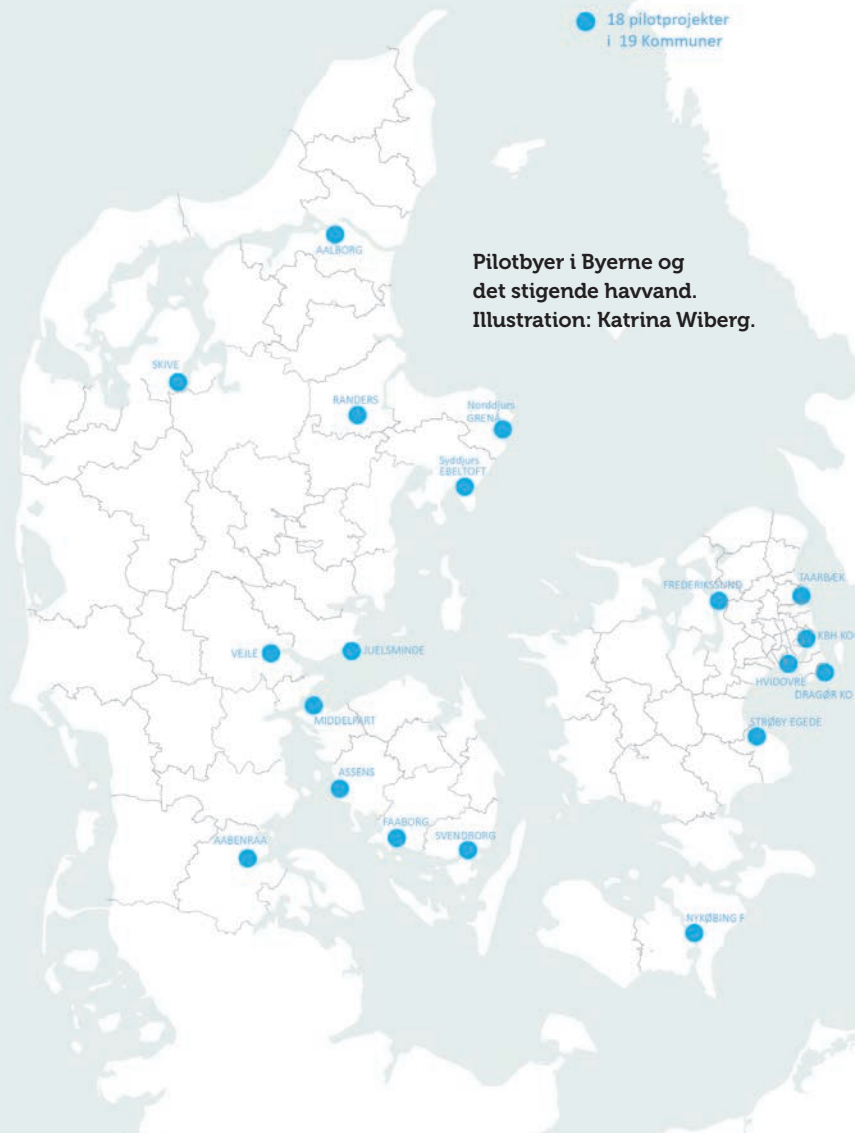
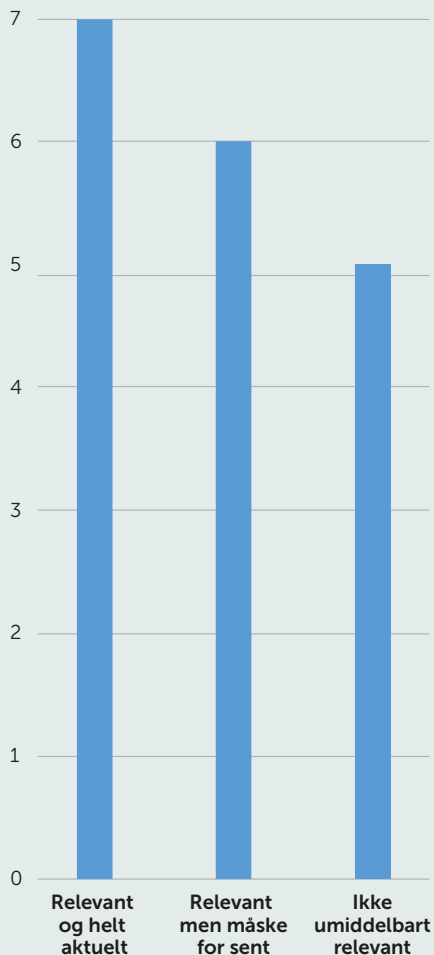
Der er samtidig fokus på stormflod. Der skelnes ikke for alvor mellem stormflodsrisikoen og den langsigtede,

permanente stigning i havniveauet, omend det er to ret forskellige problemstillinger med markant forskellige tidshorisonter og konsekvenser for byerne. Hvordan påvirker det fx byerne, hvis havet ikke bare stiger med en halv meter, men måske 4-5 meter eller mere om et par hundrede år.

Planlægningen stopper i år 2100

Den forventede generelle havniveauanstigning frem mod år 2100 er dog medregnet, når den nødvendige sikringshøjde på en stormflodsbeskyttelse skal vurderes. Her inddrages oftest værdierne fra DMI's klimaatlas. Det har dog også den konsekvens, at planlægningen for tilpasning til det stigende havvand så at sige 'stopper' i år 2100. Det meget lange sigte, der

Antal pilotbyer, hvor en diskussion om byudvikling i oversvømmelseseksponerede områder kan være relevant.

rækker flere hundrede år ud i fremtiden, inddrages ikke aktuelt. I forhold til traditionel kommunal planlægning er 100 år selvfølgelig en meget lang tidshorizont, men det er ikke så lang en tidshorizont i forhold til byernes levetid. Det meget lange sigte er nok noget af det, som vi skal til at blive bedre til at indtænke aktivt, når det gælder byudvikling i lyset af klimaforandringerne.

Byudvikling i kystområderne

Det er tydeligt, at kystområderne er vigtige byudviklingsarealer. Blandt de 18 pilotprojekter står hver tredje by aktuelt i en situation, hvor der er udviklingsplaner for lavtliggende kystnære arealer, men hvor der endnu ikke er bygget noget. Derfor kan man stadig tage diskussionen om, hvorvidt

der overhovedet skal byudvikles i disse områder eller i det mindste, hvordan der skal bygges, og om byggeriet eventuelt har en udløbsdato.

Dige-effekten er på spil

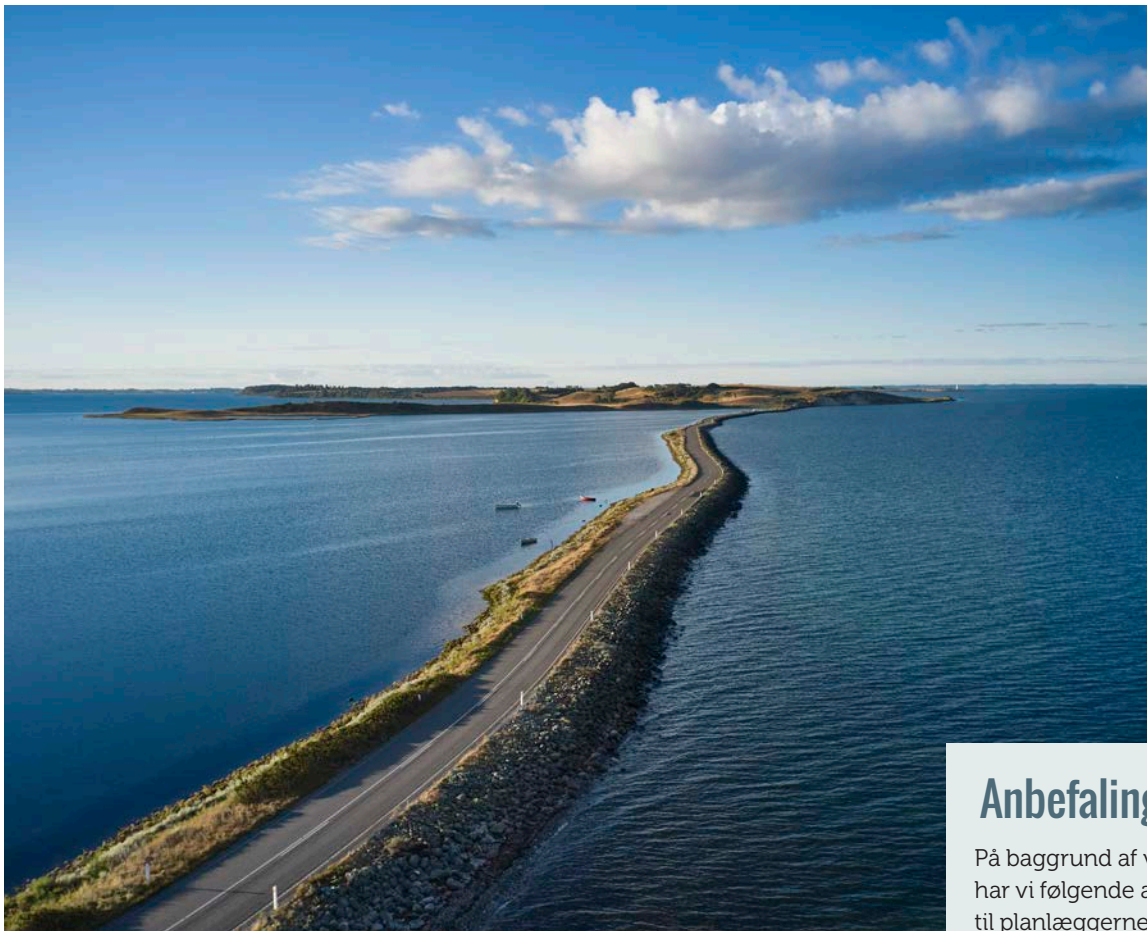
Der ser ud til at være et gensidigt afhængighedsforhold mellem byudviklingsambitioner og valg af beskyttelsesteknologi. For på den ene side er det ofte byudviklingen, der skal finansiere stormflodssikringen, og samtidig er der behov for, at området beskyttes mod oversvømmelser, så der kan ske byudvikling.

Der opstår således en 'dige-effekt', hvor etableringen af afværgeforanstaltninger kan fungere som incitament for værdiakкумуляtion i risikoområder. Hvis der kommer en

oversvømmelse, der er kraftigere end det forventede, er der endnu flere ejendomme, der bliver berørt og potentielt endnu større skadesomkostninger. Planloven understøtter denne tilgang.

Konsekvenser for planlægningen

Det anlægstekniske fokus på stormflodsbeskyttelse gør det sværere at tænke langsigtet og dynamisk i planlægningen af kystbyerne. Samtidig fortsætter byudviklingen på havnefronterne og de andre lavtliggende kystarealer relativt ukritisk i store såvel som små danske byer. Men planlægningen har en vigtig og central rolle i udviklingen af kystbyerne, så disse kan reagere på bl.a. stormflod og havstigning over tid.

Anbefalinger

På baggrund af vores analyse har vi følgende anbefalinger til planlæggerne i de danske kystkommuner:

Læs landskabet

Brug terrænforholdene og de underliggende hydrologiske betingelser som rammesætning for den fysiske udvikling og transformation af byerne.

Tænk langsigtet

Det er ikke nok at tænke 4 år eller 12 år frem i tiden, når det handler om stigende havvand. Det handler om et sigte på flere årtier og gerne flere hundrede år.

Tænk i dynamisk foranderlig byudvikling

En højvandsmur kan give god mening på kort sigt og midlertidig byudvikling kan være relevant på mellemlang sigt, men overvej samtidig, hvad der skal ske på lang sigt og hvordan der evt. kan skiftes spor over tid.

Endelig opfordrer vi alle til at bidrage aktivt til en national kompetenceopbygning på området.

En modningsproces

Blandt de kommuner, der har arbejdet med byudvikling og stigende havvand i længst tid, ser der ud til at være en bevægelse væk fra en relativt snæver kote- og teknologidiskussion hen mod interessentinddragelse, relationsopbygning og strategisk planlægning som de vigtigste aspekter.

Altså en glidning fra klimasikring som en anlægsteknisk opgave til klimatilpasning som en langsigtet proces, hvor "det hele er flettet sammen", hvor det handler om at "gå i takt" med en bred vifte af interessenter, og hvor der er behov for at "trække en smule i håndbremsen", som det afspejles i nogle af citaterne fra samtalerne.

Behov for nationalt kompetenceløft

Der sker en modning rundt omkring i kommunerne. Det går hurtigt, hvilket er positivt. Dog er det kun 19 af Danmarks 98 kommuner, der har været med i dette initiativ om Byerne og det stigende havvand, så der er stadig behov for en bredere national vidensdeling og kompetenceopbygning på området.

KØBENHAVNS UNIVERSITET
INSTITUT FOR GEOVIDENSKAB OG
NATURFORVALTNING

Man vil jo gerne en by
Indsigter fra 19 pilotkommuners arbejde med udvikling af kystbyer i lyset af det stigende havvand

Ole Fryd, Katrina Wiberg, Roland Löwe, Karsten Arnbjerg-Nielsen, Anna Lea Eggert, Anna Alsøe Lund, Tom Nielsen, Soo Jung Ryu og Gertrud Jørgensen

IGN Rapport
December 2023

Læs mere

Rapporten '**Man vil jo gerne en by – indsigter fra 19 pilotkommuners arbejde med udvikling af kystbyer i lyset af det stigende havvand**' kan hentes på Realdanias hjemmeside eller rekvireres fra of@ign.ku.dk.

Watercities:

Behov for ny planlægningspraksis

En af de store udfordringer ved at skabe en helhedsorienteret og langsigtet planlægning af mødet mellem by og vand er, at de to faglige miljøer traditionelt har arbejdet meget sektoropdelt. Watercities har sat fokus på dialog og sammenhæng mellem vand- og byfaglige miljøer – med særligt fokus på de unge fagfolk – for dermed at skabe plads til både vand og by indenfor begrænset plads og økonomi.

Af associeret partner, Ph.d. Søren Smidt-Jensen, Smith Innovation og vicedirektør Michael Nørgaard, Dansk Byplanlaboratorium

En af de store udfordringer ved at skabe en helhedsorienteret og langsigtet planlægning af mødet mellem by og vand er, at de faglige miljøer omkring byplanlægning og teknik traditionelt har arbejdet meget sektoropdelt. Projektet Watercities har arbejdet med problematikken.

Styrker det faglige fællesskab

I projektet har der været afholdt en række dialogmøder og webinarer, de to store kongresser IWA (International Water Association) og

UIA (International Union of Architects) i København i henholdsvis 2022 og 2023 har været laboratorium for projektet. Dansk Byplanlaboratorium, DANVA og Smith Innovation arrangerede en tur til de to kongresser for at få styrket de faglige fællesskaber mellem især de yngre fagligheder, der arbejder med vand og byudvikling. Realdania har støttet forløbet.

På de næste sider er et udpluk af de indtryk, som deltagerne – yngre såvel som erfarne – tog med sig fra de to kongresser.

Indtryk fra IWA- og UIA-kongresserne på næste sider

Læs mere om Watercities-principperne på www.smithinnovation.dk

IWA Indtryk fra IWA-kongressen

Sigurd Gansted Falck, Frederikssund Kommune, Netværk for Yngre Planlæggere (NYP)

”Finansiering af klimatilpasning: Det blev tydeligt, at der i Danmark og vores skandinaviske nabolande, er et stigende behov for at se på, hvordan vi kan dele udgifterne for implementering af klimatilpasning mellem borgere, virksomheder, offentlige myndigheder og øvrige interessenter der drager fordel af projekterne. Man kunne f.eks. arbejde med ”klimatilpasnings-lag” ligesom man gør med pumpe-digelag.” ”Derudover bekræftede flere af oplæggene mig i, at det er nødvendigt at nedbryde siloerne mellem forskellige offentlige sektorer, og tænke helhedsorienteret i fremtidig vandplanlægning og klimatilpasning.”

Anna Aslaug Lund, adjunkt, landskabsarkitekt, Københavns Universitet

”Klimaforandringer og klimatilpasning som international udfordring – som man intellektuelt er bevidst om – blev meget håndgribelig og mærkbar. Alle oplæg var super interessante! Men det var samtidig også tydeligt, at det primært var en ingeniørmæssig/

teknisk faglighed, der dannede den overordnede ramme om konferencen. Det kunne være interessant (måske blot i en dansk kontekst) at lade flere fagligheder mødes om klimatilpasningsspørgsmålet på mere ”neutral” grund. Eksempelvis blev spørgsmål om arkitektonisk/rekreativ kvalitet eller biodiversitet og naturværdier ikke udfoldet helt i dybden – og udstillingen (der i sig selv var spændende) kunne også have haft indslag fra et bredere spektrum af fagligheder.”

Sigurd Sejer Skov, Netværk for Yngre Planlæggere (NYP)

”På sin vis er det ’common sense’ at byen og vandet hænger uløseligt sammen, men kongressen tilbød en ekstraordinær anledning til, at reflektere en ekstra gang over de to faglige sfæres indbyrdes forhold og sammenhæng. Følgende samler derfor op på kongressen fra et byplanmæssigt perspektiv, der understreger at vand ikke blot er noget, der eksisterer i byen men ligeså at byen eksisterer i vandet; der findes over byens tage, i byens vandledning som forsyning og sanitet samt grundvand og ikke mindst imellem byens gader, passager og blå-grønne rum. I forlængelse heraf er vandhåndtering altså mindst ligeså meget et spørgsmål om mennesker og samfund, som det er et spørgsmål om teknik.”

”Et specifikt begreb jeg ynder at bruge i diskussionerne om den tværfaglige byplanlægning er ’holisme’. Begre-

bet læner sig op ad Scott Campbell’s planlægningstrekant, der skitserer hvordan egentlig bæredygtighed i planlægningen, er et flygtigt mål mellem grøn, social og økonomisk bæredygtighed. Imens der i udgangspunktet nok kunne, så er der meget få, som ikke kan nikke genkendende til behovet for øget tværfaglighed, ikke kun i planlægningen men generelt i en verden, der tilsyneladende bliver mere og mere kompleks.

I lyset af nutidens klima- og biodiversitetskrise bør man derfor oftere sidestille spørgsmål om ’hvad koster implementering?’ med ’hvad koster det at lade være?’

Det er straks sværere at pege på, hvordan den tværfaglighed bør iscenesættes og anvendes. Det slog mig derfor at tværfagligheden i sig selv, har brug for

et innovativt indspark. Det er min opfattelse, at det bæredygtigheds mål der i den daglige policy vægtes højest er den økonomiske, dvs. findes pengene ikke, så kan x projekt ikke realiseres. Hvor det vilkår formentlig ikke vil ændres markant i den nære fremtid, så er det alligevel slående, at f.eks. Göteborg har udviklet en grandios plan der forbinder sig direkte til ”water-wise” principperne, men mangler 40 milliarder SEK i finansiering før en realisering kan finde sted. Finansiering er med det eksempel den største barriere for egentlig holisme i (vand)planlægningen. Uden at pege på nogle egentlige løsninger herom, synes netop finansiering at være iblandt de punkter, hvor man bør nytænke modeller og metoder – måske finansiering er et område, der ofte glemmes i de faglige debatter der ofte outline ’best praxis’ men glemmer at reflektere over ”best implementation”, der formår at transcendere gængs ’cost-benefit analyse’. I lyset af nutidens klima- og biodiversitetskrise bør man derfor oftere sidestille spørgsmål om ”hvad koster implementering?” med ”hvad koster det at lade være?”

Indtryk fra UIA-kongressen

Sylvie Brækfelt, Rambøll / Young Water Professionals Denmark

”Som faglig indenfor vandrensning blev jeg eksponeret for ”the bigger picture” om vand i Workshopen ”Water for Smart Cities”, noget jeg ikke plejer at arbejde med. Det udfordrede mig virkelig til at ”zoome ud” og tænke om vand på et langt mere abstrakt niveau end jeg plejer. Det gav mig bedre forståelse for det arbejde, mine egne Rambøll kollegaer sidder med til dagligt. Samtidigt blev jeg også gjort bevidst om, at der findes mange andre faglige områder, som jeg slet ikke kendte til. Emnet digitalisering var meget større end jeg havde forventet, ud fra min erfaring med interessen og budget til det hos forsyningerne... Dette alene har åbnet min horisont og muligheder for samarbejder.”

Peter Duus, WSP

”Opfattelsen og forståelsen af hvad naturbaserede løsninger (NBS) går langt længere end jeg troede. Jeg var også på UIA tirsdag eftermiddag og deltog i et par sessions om NBS i tillæg til dem, som vi så om onsdagen. Hvor jeg i min forståelse af NBS har f.eks. grønne regnvandsløsninger i byen, brug af ådalene til oplandsvand og brug af naturmaterialer i kystbeskyttelsen til at dæmpe bølger og reducere stuvning fra havet, så er der mange andre opfattelser af NBS, bl.a. baseret på hvor i verden man kommer fra. Naturbaserede løsninger kan f.eks. være begrønning af bygninger og rum i bygninger, som ellers primært består af beton og glas og som – i mine øjne – ikke virker særlig naturbaserede, men snarere er udtryk for et æstetisk syn på natur og ønsket om at kunne se det grønne, men som f.eks. ikke vil give stedet højere biodiversitet eller lavere CO₂-aftryk.”

”På en session spurgte jeg ind til, om nogen af indlægsholderne havde arbejdet med mental og fysisk sundhed i forhold til f.eks. nærhed til og mulighed for at gå en tur i grønne omgivelser, som der er evidens for gavner folkesundheden. Et enkelt indlægsholder responderede positivt herpå i et projekt fra Nairobi, mens f.eks. en indlægsholder fra Vietnam ikke forstod mit spørgsmål. Det gav mig en refleksion over, om at det måske ikke

er alle folkeslag og kulturer som har brug for naturen i lige høj grad...”

”Én af de pointer jeg tog med mig fra oplægget af den amerikanske professor Billy Flemming, var den fuldstændige mangel på organisering og finansiering af klimaforandringernes konsekvenser i USA. Han beskrev jo at en tredjedel af USA's borgere skal flytte pga. klimaforandringer og at de allerede er i gang. Det er 100 mio. mennesker! Det foregår fuldstændig på privat initiativ uden planlægning og finansiering fra statens side. Han var også inde på en ”Fluxzone” i Toronto – altså zonen mellem by og vand hvor andre regler gælder end i den beskyttede zone – det kunne jeg godt tænke mig at høre mere om. Jeg har i længere tid efterlyst ”nomadezonen” mellem by og vand hvor man arbejder med midlertidig arealanvendelse.”

”To canadiere fortalte om de voldsomme temperaturstigninger i det arktiske Canada som påvirker permafrosten i Mackenzie-deltaet. Dette mobiliserer undergrunden hvilket på kort sigt giver udfordringer for kloakker, veje og anden infrastruktur men på en lidt længere bane bliver en trussel for overhovedet at bo i området, hvor tilbagetrækning ser uundgåeligt ud. Denne trussel er fundamental på en helt anden måde end stigende grundvand, stormfloder, skybrud, oversvømmelser fra vandløb og tørke.”

Klimamål og fysisk planlægning:

Mulighed for støtte til pilotprojekter

Hvordan kan man arbejde med at reducere CO₂-udledningen i planlægningen af byer, landdistrikter og sommerhusområder samt arbejde strategisk med klimahensyn i kommuneplanlægningen? Plan22+ inviterer landets kommuner til at byde ind med pilotprojekter, som kan understøtte arbejdet med at indfri klimamål gennem fysisk planlægning.

Af Britt Vorgod Pedersen og Rasmus Blindum, Plan22+ sekretariatet

Sidst i november inviterede Plan- og Landdistriktsstyrelsen og Realdania gennem indsatsen Plan22+ landets kommuner til at bidrage til udvikling af nye metoder og redskaber, som kan understøtte en helhedsorienteret planlægning, hvor klimahensyn indtænkes. Pilotprojekterne skal vise nye veje til, hvordan vi kan planlægge sunde og attraktive byer og landområder, der samtænker fysisk planlægning som ramme for det gode liv og reduktion af CO₂-udledningen. Fristen for ansøgninger er 29. februar 2024.

Søg op til 500.000 kr. til pilotprojekter

En kommune kan søge om op til 500.000 kr. til projekter – eller et højere beløb, hvis flere kommuner

går sammen om en fælles udfordring. Kommunerne kan søge alene eller sammen med andre kommuner, bygherrer, rådgivere, organisationer med flere. Projekterne skal generere ny viden, nye metoder eller nye redskaber med henblik på at inddrage reduktion af CO₂-udledning i den helhedsorienterede fysiske planlægning og sikre høj kvalitet i det fysiske miljø.

Fokus på byer, landdistrikter og kommuneplaner

Første runde af pilotprojekter beskæftiger sig overvejende med planlægningen i det åbne land og med udvikling af redskaber til at vurdere CO₂-aftrykket i lokalplaner. I anden ansøgningsrunde efterspørger vi pilotprojekter, der fagligt set kan supplere projekterne

fra første runde. Vi efterspørger derfor:

- projekter, der tager fat på udfordringer og muligheder relateret til byernes planlægning
- projekter om klimarigtig udvikling og bosætning i landområder og sommerhusområder
- projekter, der har fokus på at styrke det strategiske arbejde med at sikre klimahensyn i kommuneplanlægningen.

Øget tæthed og mere kompakte byer ses som vigtige redskaber til at skabe en mere klimarigtig byudvikling. En analyse fra Concito om CO₂-udledningen fra forskellige typer byudvikling viser, at udledningen fra byggeri af ca. 500 nye rækkehuse er dobbelt så stor som fra 500 nye parcelhuse, og 500

Plan22+ projekterne skal vise nye veje til, hvordan vi kan planlægge sunde og attraktive byer og landområder. Fristen for nye ansøgninger er 29. februar 2024.

Foto: Steffen Stamp for Realdania

PLAN 22+

De 11 projekter

- **Lav bund og høje ambitioner i Brønderslev Kommune**
Brønderslev Kommune
- **Strategisk jordfordeling for hele Mors gennem samskabelse**
Morsø Kommune
- **Klimaet og ådalenes fremtid**
Viborg, Randers og Favrskov Kommuner
- **Klimaprojekter som driver for forbedring af landskabet**
Assens og Odense Kommuner
- **Vedvarende energianlæg som dynamo lokal udvikling**
Haderslev Kommune
- **God energi i Frederikssund – En trædesten for udvikling,**
Frederikssund Kommune
- **Udvikling af bæredygtighedsværktøjer**
Roskilde Kommune
- **Urban LCA – et værktøj til transformation af Frederiksberg Hospital**
Frederiksberg Kommune
- **Urban Decarb i planlægningen – et CO₂-beregningværktøj,**
København og Middelfart Kommuner
- **Klima og kvalitet i Odenses byudvikling – en bygherreguide**
Odense Kommune
- **Strategisk handleplan til planlægning for bæredygtig mobilitet i købstaden**
Ringsted Kommune

nye boliger, der etableres ved transformation af et erhvervsområde, udleder ca. en tredjedel af parcelhusene. Men de tættere byområder udfordrer faglige principper om adgang og plads til rekreative områder i byerne, og transformation af ældre bygninger kan til tider udfordre den æstetiske sans. I denne ansøgningsrunde efterspørger vi projekter, der tager hul på dilemmaerne i den tætte by, og som bidrager med løsninger til gode, sunde, grønne og tætte byer. Projekterne kan udforske muligheder for at indarbejde klimahensyn i den fysiske planlægning og samtidig have fokus på at skabe sunde, fysiske rammer for mennesker med høj livskvalitet.

Uden for byerne ligger boliger og andre funktioner mere spredt. Derfor

kræver det andre virkemidler at planlægge klimarigtigt i områder uden for byerne. En stor udfordring er for eksempel at understøtte en udvikling i retning af en mere grøn og aktiv mobilitet. Under dette tema efterspørger vi derfor projekter, der har fokus på, hvordan placering af nye boliger, sommerhuse, service, mobilitet mv. uden for byerne kan bidrage til den grønne omstilling.

Det tredje tema i ansøgningsrunden er, hvordan kommuneplanlægningen kan styrkes som strategisk værktøj til reduktion af CO₂-udledningen. Der er kommet nye muligheder i Planloven, som giver anledning til et strategisk blik på kommuneplanerne. Derudover lægger målene i kommunernes DK2020 klimahandlingsplaner

op til at se kommuneplanerne i et nyt lys. Her efterspørger vi derfor projekter, der ser på, hvordan man strategisk kan arbejde med den grønne omstilling i den fysiske planlægning, herunder i kæden planstrategi, kommuneplan og lokalplaner.

Savner du inspiration?

Plan22+ har tilknyttet en ekspertgruppe med forskere fra uddannelsesinstitutioner rundt i landet. Forskerne dækker tilsammen et bredt felt inden for fysisk planlægning. Vi har interviewet de 13 forskere om deres forskning og deres blik på barrierer og potentialer i forhold til CO₂-reduktion i den fysiske planlægning. Interviewene er samlet i en lille publikation, som kan findes under viden på vores hjemmeside www.plan22.dk. Vores håb er, at interviewene kan inspirere til at udforske nogle af de omtalte emner i kommende pilotprojekter.

I løbet af november og første del af december har Plan22+ desuden sammen med Dansk Byplanlaboratorium afholdt en række inspirationswebinarer, som har sat fokus på de tre temaer. Webinarerne kan ses eller genses på www.plan22.dk.

Proces og tidsplan

Anden ansøgningsrunde for pilotprojekter blev lanceret den 23. november. Ansøgningsvejledning

og ansøgningskema kan findes på vores hjemmeside. Her kan du også finde en optagelse af informationsmødet d. 11. december, hvor ansøgningsvejledningen blev uddybet.

Plan22+ sekretariat vil i perioden frem til ansøgningsfristen kunne kontaktes for en uddybning af vejledningen, eller hvis nogen ønsker at prøve en ide af. Det vil også være muligt at fremlægge en ide til et projekt den 10. og 11. januar og få en tilbagemelding af et panel bestående af Plan22+ sekretariatet og repræsentanter fra partnerskabet bag indsatsen: Plan- og Landdistriktsstyrelsen samt Realdania.

Første runde af pilotprojekter

11 pilotprojekter i 15 kommuner er udpeget i første ansøgningsrunde i Plan22+.

De projekter, som er udpeget, lægger særligt vægt på temaer angående problematikker i det åbne land og bæredygtighedsværktøjer til udregning af lokalplaners klimaaftryk. Projekterne omhandlende det åbne lands planlægning beskæftiger sig blandt andet med landsskabsstrategier for landområder på tværs af kommunegrænser, arealstrategier der knytter sig til fremtidens arealanvendelse, udtagning af lavbundslande, skovrejsning og etablering af VE-anlæg.

Bæredygtighedsværktøjerne vedrører kommuneplaner, lokalplaner

og skal kunne anvendes i den daglige planlægning i dialogen med udviklere og som beslutningsparameter, når byråd og kommunalbestyrelser skal tage stilling til nye planer. Se de 11 projekter i faktaboks.

PLAN 22+

Plan22+ er en femårig indsats, som frem mod 2027 skal udvikle ny viden og redskaber til at indfri klimamålsætninger gennem den fysiske planlægning. Formålet er at understøtte kommunernes klimaarbejde ved at udvikle det faglige grundlag for at vurdere, prioritere og diskutere, hvordan klimahensyn kan indarbejdes i den helhedsorienterede fysiske planlægning for velfungerende byer og landområder. Plan22+ virker igennem et selvstændigt sekretariat, forankret i Dansk Byplanlaboratorium. Den filantropiske forening Realdania står sammen med Plan- og Landdistriktsstyrelsen bag indsatsen Plan22+.

Morten Dahlin er ny minister for byer og landdistrikter

Venstres Morten Dahlin er ny minister for byer og landdistrikter, kirkeminister og minister for nordisk samarbejde. Byer er nye i ministertitlen.

Den nye minister indtræder samtidigt i Økonomiudvalget i regeringen. Morten Dahlin afløser Louise Schack Elholm. Morten Dahlin er 34 år og blev første gang valgt til Folketinget i 2019. I forbindelse med sin tiltræden som minister siger Morten Dahlin:

- Vi har en vigtig opgave med at udvikle både vores byer og vores landdistrikter. Alt for mange beslutninger truffet bag et skrivebord på Christiansborg passer ikke til virkeligheden, hverken i Vojens eller på Vesterbro. Jeg vil gerne være med til at løsne de snærende statslige bånd, så initiativet kan blomstre nedefra i hele Danmark.

Restriktiv fingerplan

Under sin tiltrædelsestale nævnte den nye minister ifølge Byrummonitor, at han af og til hører fra borgere,

virksomheder og kommuner i Københavns omegn, at Fingerplanen er så restriktiv, at den sætter en stopper for snusfornuftige tiltag. Og det vil den nye minister se på.

- Jeg har siddet 13 år i kommunalbestyrelsen i Greve, der jo er underlagt Fingerplanen. I den forbindelse har jeg haft dialog med beslutningstagere og virksomheder, og jeg er flere gange stødt på udfordringer. Det kan være kommuner, der gerne vil udvikle boligområder, men ikke kan få lov, fordi de eksempelvis ikke ligger i nærheden af en station, siger Morten Dahlin.

Morten Dahlin glæder sig til at komme rundt i landet og møde danskerne, når han fortsætter den igangværende række af møder omkring det landdistriktpolitiske udspil. På møderne har borgerne mulighed

for at sætte ord på de udfordringer, som landdistrikterne står overfor og samtidig dele de mange muligheder og styrker, som lokalsamfundene også byder på.

Om Morten Dahlin (V)

- **Morten Dahlin (V)** blev valgt til Folketinget i 2019.
- Inden sad han i **Greve Byråd** i en 12-årig periode fra 2010 til 2022.
- I Folketinget har han blandt andet været formand for **Rets- og Beskæftigelsesudvalget** samt indføds- og politisk ordfører.

FABs 60-års jubilæum:

Refleksioner om planlægning

Er kommuneplanerne udtryk for den grundige og troværdige planlægning, de bør være eller styres den overordnede planlægning af de projekter, der dukker op? Og hvordan gøres digitale kommuneplaner forståelige? Arne Post reflekterer i anledning af FABs jubilæum over ændringer i de forløbne 60 år, herunder vilkårene for byplanlæggerne.

Af arkitekt maa
Arne Post, AP
Byplanrådgivning

I de første mange år efter at FAB blev etableret, blev fysisk planlægning i kommunerne hovedsageligt udført med hjælp fra byplankonsulenter. Nu udføres kommune- og lokalplanlægningen hovedsageligt af kommunernes planafdelinger. Og indtil 1977 skulle planerne godkendes af Boligministeriet, i praksis Den Kommitterede i byplansager. Utænkeligt i dag.

I de 60 år er der sket både en afvikling og en udvikling af emner indenfor byplanlægning. Et eksempel på det første: Dengang var der stor interesse for lands- og egnsplanlægning. Det er der ikke længere, og nu skal selv landsplanredegørelser afskaffes. Eksempler på det andet: Bredden af emneområder for fysisk planlægning illustreres af artikler (bl.a. med gode eksempler på realiserede planer) i Byplan Nyt.

Det kunne være interessant at se på, hvordan holdningerne til forskellige emner for byplanlægning har ændret

sig i perioden. Her skal dog alene fokuseres på enkelte ændringer, herunder et par med relation til de aktuelle ændringer af planloven.

Flere paragraffer ...

Byplanloven var næsten uændret fra 1938 til 1975-77. Ved en ændring blev de oprindelig 25 paragraffer udvidet til 27. Siden planloven blev vedtaget, er der foretaget mindst 75 ændringer, og loven indeholder nu flere end 100 paragraffer. Mange er omfattende og detaljerede. Fx kræver en definition af "produktionsvirksomheder" mere end 100 ord.

Byplanloven indeholdt 11 numre om, hvad der kunne fastlægges i en byplanvedtægt. Nu forventes lokalplankataloget udvidet fra 29 til 31 numre. Hertil kommer adskillige suppleringer af nogle af de nuværende numre. Herunder at der skal kunne fastsættes bestemmelser om bygninger til religiøse formål. Sådan noget havde forfatterne til byplanloven eller planloven nok ikke kunnet forestille sig ...

Vilkår for faglighed

I Byplan nr. 4 i 1963 fortælles om en vellykket start på FAB. Der er også en

note om, at Sven Allan Jensen har stiftet byplantegnesteue. I begyndelsen af 1970'erne blev Sven Allan Jensen presset af en kommune til at arbejde for noget, han fagligt var imod. Han sagde så: Ja, men jeg tror ikke, I får det igennem hos Den Kommitterede. Det gjorde de ikke. Sven Allan Jensen havde for en sikkerheds skyld ringet til sagsbehandleren hos Den Kommitterede.

Nu er vilkårene for kommunalt ansatte planlæggere ofte således, at de må anbefale fagligt problematiske projekter, som er i strid med den forudgående planlægning. Og uden at man i sagsfremstillingen forholder sig planlægningsmæssigt til ændringen eller redegør for planlægningsmæssige momenter, der taler imod det pågældende projekt. *Er det forkert opfattet?*

Uforståelige kommuneplaner

Tre år efter at FAB var startet, gjorde Arne Gaardmand i Vejledning i dispositionsplanarbejde opmærksom på, at der ikke var krav om, at en dispositionsplan skulle fremlægges til offentligt eftersyn før den blev godkendt. Han skrev også, at dispositionsplanen skulle udformes på en sådan måde, at

den gav fornøden orientering til politikere, administratorer,byggende og til interesserede borgere – såvel med og uden lokal tilknytning. Med andre ord: Udføres, så den var til at forstå.

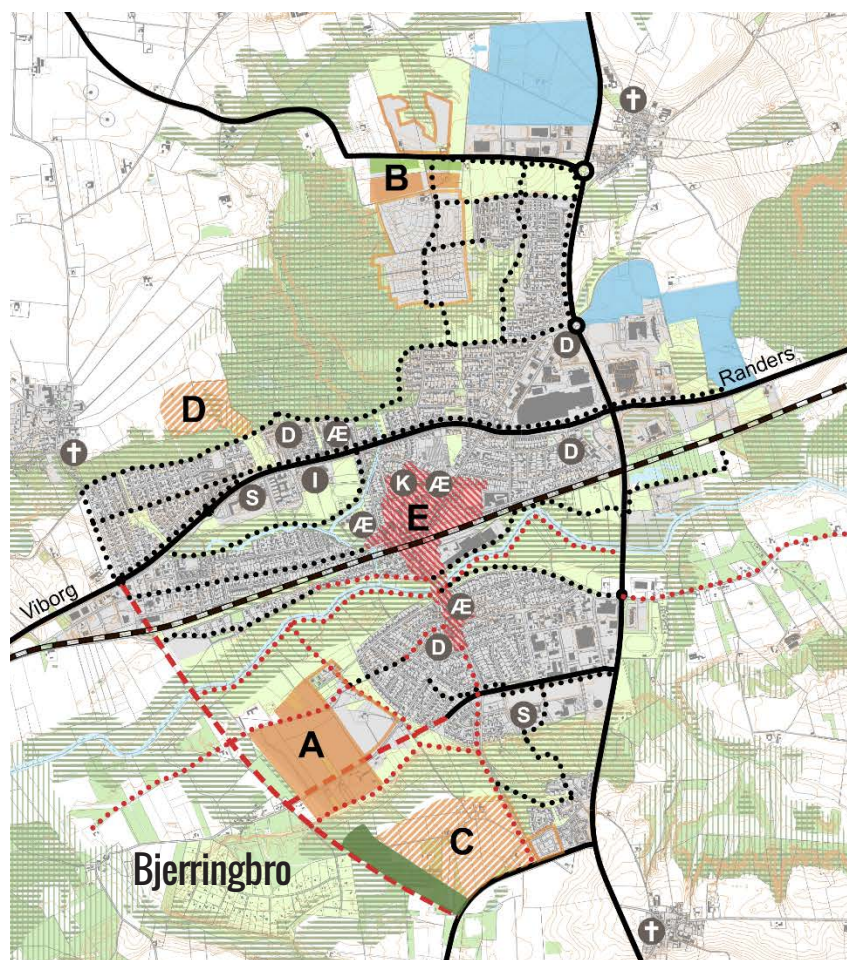
I dag er der jo regler om offentlig høring af forslag til kommuneplaner. Men de digitale kommuneplaner er i vid udstrækning udformet på en måde, så det er meget vanskeligt for både interesserede borgere og politikerne at sætte sig ind i planen. Det bliver ikke bedre af, at kravet om forudgående offentlig debat om kommuneplan-tillæg (der baner vej for halvdelen af lokalplanerne) nu skal afskaffes.

Som ansat ved Den kommitterede i byplansager var jeg med til at diskutere og skrive bestemmelserne om indholdet i dispositionsplaner (der ved lovens vedtagelse blev ændret til kommuneplaner) i kommuneplanloven, som senere indgik i planloven. Vi forventede, at bestemmelserne om hovedstruktur skulle skabe overblik over den fysiske planlægning for kommunen som helhed. Og at rammer for indholdet af lokalplaner skulle vise sammenhænge mellem de forskellige delområder, og hvordan de betjenes med offentlig og privat service, veje og stier mv. *Hvorfor indgår det ikke som en del af rammerne i alle kommuneplaner?*

Opfordring til planlæggerne

Ifølge en opgørelse fra Kirkeministeriet af 3. marts 2023 blev der i 2022 offentliggjort 781 lokalplaner og 388 tillæg til kommuneplaner. Det svarer til, at halvdelen af forslagene til lokalplaner er ledsaget af tillæg til kommuneplanen. En nærliggende tolkning er, at kommuneplanerne ikke er udtryk for den grundige, troværdige planlægning, de bør være. Men at den overordnede planlægning i vid udstrækning styres af de projekter – kommunale såvel som private – der dukker op.

Som grundlag for lokalplanlægningen udarbejder man i kommunerne i

nogle tilfælde helheds- eller strukturplaner, der viser betjening med veje og stier mv. Men de burde være en del af den sammenfattende planlægning, som kommuneplanen skal være udtryk for. *Hvorfor kræver I planlæggere ikke, at de firmaer, der hjælper med digitaliseringen, fremstiller kommuneplanen på en måde, så den er forståelig?* Således, at den giver overblik over den fysiske planlægning for kommunen som helhed og så rammerne for lokalplaner også omfatter bl.a. betjening med offentlig og privat service samt veje og stier? Det drejer sig jo bare om at opfylde planlovens §§ 11 a og b.

Der er måske mindre grund til at undre sig over, at planlæggerne i mange tilfælde anbefaler projekter, der er i strid med – måske ganske nye – kommuneplaner? Baggrunden kan være skjult politisk styring. *Men har I planlæggere ikke brug for en faglig debat, der støtter jer selv og hinanden i at fastholde en god faglighed over for pression fra byudviklere og politikere?* Fx gennem erfaringsudveksling i Byplan Nyt (evt. anonymt), indlæg på Byplan Blog og ved kurser?

SIGNATURFORKLARING

- Større indfaldsvej
- - - Forslag til større vej
- Eksisterende sti
- Forslag til ny sti
- Nyt boligområde
- ▨ Perspektivområde bolig
- Boligområde under udbygning
- Nyt erhvervsområde
- ▨ Perspektivområde erhverv
- Erhvervsområde under udbygning
- ▨ Byomdannelse
- Forslag til nyt grønt område
- Forslag til ny skov
- ▨ Værdifulde landskaber
- ▨ Værdifulde kystlandskaber
- ▨ Naturområder og økologiske forbindelser
- A Henvisningsbogstaver

GRUNDKORT

- Historisk bykerne
- Byzone og byafgrænsning
- Landskab og højdekurver

SERVICE

- S Skole
- D Daginstitution (barn)
- U Uddannelsesinstitutioner
- Æ Ældreinstitution
- † Kirke
- I Idrætsanlæg og rekreative faciliteter
- F Forsamlings- og/eller medborgerhus
- T Tekniske anlæg
- K Kultur, turisme og bibliotek

Hvor er den national-politiske debat om fysisk planlægning?

Der savnes en stor og engageret nationalpolitisk debat om den fysiske udvikling af Danmark set i lyset af biodiversitets- og klimakrisen. Kampen om Danmarks arealer er højaktuel, når vi skal finde plads til fremtidens natur, klimatilpasning, vedvarende energianlæg på land og hav samt have løst den gordiske knude om landbruget. Men med Landsplanredegørelsen sat fra bestillingen, en national Klimatilpasningsplan uden særlige bud på løsninger og folketingspolitikere uden reel mulighed for at diskutere, hvad der er op og ned i den omfattende justering af planloven, så ser det svært ud.

Af Nina Larsen Saarnak, Dansk Naturfredningsforening

Lovforslaget L62 om justering af planloven er i skrivende stund på vej gennem Folketinget. Debatten under førstebehandlingen handlede dog ikke så meget om selve lovforslaget, men derimod om at L62 rummer helt enormt mange og meget forskelligartede justeringer af samlet set op til 10 love. Flere politikere fremhævede det umulige i at finde en rød tråd i så omfattende et lovmateriale, hvilket gjorde det svært for politikerne at være for eller imod det samlede lovforslag.

Når lovgivningen knopskyder

Afbureaukratisering af lovgivningen har været et buzzword gennem flere år. For planloven har udviklingen budt på mange justeringer. Flere regler er lempet lidt, men samtidig er lovgivningen knopskudt – med det der på moderne dansk kan kaldes nålestiksbestemmelser. Nålestikkene har typisk haft til formål at tilgodese udvalgte turist- eller erhvervsvirksomheder, som et strandhotel her og en vognmandsvirksomhed der. Et af forslagene i L62 er muligheden for justering af forsøgsordningen for kyst- og naturturisme, som nu også skal gælde for projekter helt uden tilknytning til anden turistmæssig bebyggelse.

Selvom netop denne tilknytning er et grundvilkår i ordningen. Man undres og kunne få den tanke, at det måske skyldes cementfabrikken på Samsø – der har haft ministerbesøg, og som en udtjent bebyggelse i vandkanten udgør et fristende potentiale for helt nyt turismebyggeri på en temmelig klimaudsat placering.

Læses der ned i lovforslaget, rummer det både gode og dårlige forslag. Bynaturen får bedre vilkår, når der på rammeniveau i kommuneplaner skal kunne fastsættes en procentdel med grønne arealer, og kommunalbestyrelsen bl.a. får mulighed for at stille krav til kvaliteten af ny bynatur i kommende lokalplaner med det formål at fremme etablering af mere bynatur og sikre, at bynaturen er levedygtig også på lang sigt. Til de gode forslag hører også enkelte nye muligheder på klimaområdet.

Udover justeringen af forsøgsordningen for kyst- og naturturisme, så er et andet kedeligt forslag afskaffelsen af Landsplanredegørelsen, som på trods af sine mangler i de seneste udgaver dog har potentialet til at danne rammen om en statslig debat for den fysiske udvikling af landet. I hvert fald ses der ikke umiddelbart, at noget

mærkbart sættes i stedet.

I det åbne land skal flere landsbyer kunne omfattes af de lempede regler for omdannelseslandsbyer eller kunne overføres til byzone ligesom fx mobilmaster, trætophytter, byggeri og anlæg på småøerne får lempeligere regler.

Bæredygtig planlægning efterspørges

Selvfølgelig skal regler justeres og principper ændres, når samtiden ikke længere har brug for dem, eller når der er brug for at håndtere nye udfordringer. Men princippet om at fastholde grænsen mellem land og by i den fysiske planlægning i Danmark, og samtidig opretholde hensyn til natur og landskaber er vigtigt, hvis man vil fremme et bæredygtigt samfund. De mange justeringer af planloven risikerer langsomt at sætte principperne over styr og dermed føre til mindre bæredygtig planlægning.

Med knopskydninger i loven i forhold til enkeltstager, nye regler for omdannelses- og byzonelandsbyer og de med tiden ændrede regler for brug af sommerhusområderne forskyder vi langsomt principperne om at adskille by og land. Og snart kommer de nye energiparker på land, som ikke blot

Princippet om at fastholde grænsen mellem land og by i den fysiske planlægning i Danmark, og samtidig opretholde hensyn til natur og landskaber er vigtigt, hvis man vil fremme et bæredygtigt samfund.

rummer møller og solceller, men også skal kunne rumme biogas-anlæg, Power-to-X og diverse følgevirkninger. Dermed introduceres helt nye industriområder i det åbne land. I skrivende stund diskuteres det ovenikøbet i Folketinget, at disse nye erhvervsområder i landskaberne i relativt vidt omfang skal tilsidesætte planlovens og naturbeskyttelseslovens regler om bl.a. hensyn til natur og landskaber.

Planlov i modgang

Man kan måske tale om, at planlægningen som rammen om den fysiske udvikling gennem længere tid har været under langsom afvikling. Flere lokale såvel som nationale politikere har længe udtrykt ønske om og tro på, at modgang kan vendes til fremgang, hvis bare planloven bliver lempet og klageadgangen måske beskåret, så bliver det lettere at bygge, hvor der er vilje og råd – og gerne lidt større og til lidt flere formål end hidtil. Men der er måske i højere grad tale om en politisk overbevisning, end om en dokumenteret sammenhæng.

Der er grund til at holde fast i den vigtige planlov, som grundlæggende tager udgangspunkt i, at fysisk plan-

lægning handler om at skabe gode rammer for samfundsudviklingen, hvor interesser i bedste fald afvejes på forhånd inden problemer opstår med inddragelse af borgere og interessenter, der efterfølgende har mulighed for prøvelse af planerne i et uvildigt klagenævn. Det skaber retssikkerhed og opbakning til myndighedernes beslutninger.

Kampen om arealerne og udvalgene der forsvandt

Men drømmen om sammenfattende planlægningsmæssige livtag med de store samfundsudfordringer som biodiversitet og klima forsvinder længere væk i tågerne af lovmæssige knop-skydninger og sektorinteresser. Den længe ventede Klimatilpasningsplan 1 indeholdt heller ikke noget nybrud og proklamerede selv, at den kun skal opfattes som begyndelsen på noget mere, som først kommer endnu senere.

Bedre bliver det ikke af, at den tidligere Kirkeminister udskød det tværministerielle udvalg om helhedsorienteret arealplanlægning som ellers fremgik af aftalen om planloven fra juni 2022. Begrundelsen var, at de samme parter først skulle udarbejde en samlet visionsplan for dansk landbrug

(jf. regeringsgrundlaget). En ting er, at det ikke nødvendigvis er en god ide at lade sektorplanlægning definere en helhedsorienteret tilgang til arealændelsen. En anden ting er, at også dette arbejde nu er aflyst med henvisning til, at der i stedet gennemføres grønne trepartsforhandlinger, hvis primære fokus imidlertid er en klimagift på landbruget.

Det er som bekendt lettere at kritisere end at udtænke de gode løsninger. Men der mangler en national ramme for en god debat om den sammenfattende fysiske udvikling af landet. Spørgsmålet er, om der overhovedet er noget sted tilbage, hvor vi på nationalt plan kan diskutere, hvad der skal til for at sikre en bedre helhedsorienteret arealplanlægning i Danmark. For selv om mange ting ganske rigtigt løses bedst tættere på borgerne, så er andre udfordringer så omfattende, at det kalder på fælles løsninger og overvejelser, der går på tværs af kommuner og landsdele. Det gælder både løsninger på biodiversitetskrisen og klimakrisen. Måske en ny minister med navneforandring til *Minister for byer og landdistrikter, kirke- og minister for nordisk samarbejde*, indvarsler nye tider. Vi får se.

H.C. Andersens Have vinder Dansk Landskabspris 2023

H.C. Andersens Have vinder Dansk Landskabspris 2023. Haven er et sanseligt åndehul i byen, som med sin legende karakter virker dragende på både børn og voksne. Prisen uddeles af Danske Arkitektvirksomheder, Park- og Naturforvalterne og Danske Landskabsarkitekter.

Hvert haverum rummer en særlig stemning, hvor havens planter er nøje udvalgt med henblik på at skabe en rigdom af sanseindtryk, der sikrer et foranderligt udtryk gennem årstiderne. Haven understøtter på fineste vis oplevelsen af H.C. Andersens Hus, men fungerer også som et selvstændigt landskabsprojekt, hvor der er tænkt på vandopsamling og biodiversitet, lyder det bl.a. i juryens vurdering.

Bag projektet står MASU Planning, der modtog prisen ved et arrangement d. 23. november i i København, hvor H.C. Andersens Have blev præsenteret sammen med de tre øvrige finalister;

Bispebjergs Helende Haver af Erik Brandt Dam arkitekter og Charlotte Skibsted Landskab, Karens Minde Aksen af Schønherr og The Social Spine af SLA.

Odenses nye åndehul

Det er 11. gang, at Dansk Landskabspris uddeles af Park- og Naturforvalterne, Danske Arkitektvirksomheder og Danske Landskabsarkitekter. Juryen, der består af en repræsentant for hver af de tre organisationer samt to uvildige medlemmer, fremhæver, at de rekordmange indstillinger til årets pris er de stærkeste i Dansk Landskabspris

historie. Derfor har det været svært at vælge mellem de fire eksemplariske og værdiskabende finalister, hvoraf H.C. Andersens Have blev kåret som vinder.

Steen Himmer, landskabsarkitekt MPN i Gladsaxe Kommune og repræsentant for Park- og Naturforvalterne, er talsperson for juryen og fortæller om baggrunden for H.C. Andersens Have som vinder af Dansk Landskabspris 2023. "H.C. Andersens Have er et sanseligt åndehul i byen, der med sin legende karakter virker dragende på både børn og voksne. Hvert haverum rummer en særlig stemning, hvor havens planter er nøje udvalgt med

H.C. Andersens Have vinder Dansk Landskabspris 2023. Foto: Rasmus Hjortshøj (Coast studio)

henblik på at skabe en rigdom af sanseindtryk, der sikrer et foranderligt udtryk gennem årstiderne. Haven understøtter på fineste vis oplevelsen af H.C. Andersens Hus, men fungerer også som et selvstændigt landskabsprojekt. Det er også positivt, at der er arbejdet med tiltag i forhold til vandopsamling og biodiversitet.” fortæller Steen Himmer.

En stemningsfuldhed i H.C. Andersens ånd

Af juryens motivation for H.C. Andersens Have som vinder fremgår det blandt andet: “Som i H.C. Andersens

fortællekunst danner sansning af naturen, vejret og landskabet afsæt for nye eventyr i H.C. Andersens Have. Den grimme ælling mellem skræppebladene. Tommelise gemt i en yndefuld blomst. De fem indgange fra de omkringliggende gader er alle åbne og inviterer byens borgere og besøgende til at tage en grøn smutvej eller en pause fra hverdagens travlhed. Til sammen fremstår bygningsanlæg og havearkitektur som en symbiose, der bidrager med nye markante, eksemplariske kvaliteter til området og skaber en stemningsfuld helhed helt i H.C. Andersens ånd.”

Dansk Landskabspris

Juryen for Dansk Landskabspris 2023 består af:

- **Anne Stausholm**
Landskabsarkitekt MDL, Anne Stausholm Landskab, repræsentant for Danske Arkitektvirksomheder
- **Eva Sara Rasmussen**
Landskabsarkitekt MDL, MAA, NATOUR, repræsentant for Danske Landskabsarkitekter.
- **Steen Himmer**
Landskabsarkitekt MPN, Glad-saxe Kommune, repræsentant for Park- og Naturforvalterne
- **Anna Esbjørn**
Byantropolog & programchef i CONCITO – Danmark grønne tænketank/uvildig repræsentant.
- **Michael Thouber**
Cand.mag., direktør for Kunsthal Charlottenborg/uvildig repræsentant

Kursus

Bæredygtig Planlægger – klimagreb i planlægningen

Arbejder du med fysisk planlægning og vil du vide mere om klimagreb og lovgivningens muligheder og begrænsninger ift. at sikre dem?

Det får du på kurset:

Bæredygtig Planlægger giver dig et overblik over relevant og anvendelig jura i det samlede lovkompleks omkring planlægningen, værktøjer til dit planfaglige arbejde og inspiration til at gå i dialog om bæredygtighed i en tværfaglig, politisk hverdag i din kommune.

Kurset arrangeres af Rådet for Bæredygtigt Byggeri og Dansk Byplanlaboratorium

Tid og sted

7. juni og 19.-20. juni 2024,
København og Kolding

Læs mere på www.byplanlab.dk

